

ROJEN BARNAS

HINGÊ

NÚDEM

Rojen Barnas

Hingê

Çîrok

NÛDEM

Wêşanên Nûdem: 30
Hingê
Çapa Yekem: Stockholm 1997

© Rojen Barnas
Pergala bergê û rûpelan: Nûdem
Wêneya bergê: Fotografek
ISBN: 91 88592-30 8

Navnîşan:
Termov. 52
176 77 Järfälla-Sweden

Tel û faks: 8-583 564 68

NAVEROK

ÇEND GOTIN 3

TE EVÎ ZIMANÎ JI KU DERÊ ANÎ? 5

DE WERE BINIVÎSÎNE 13

HEFT XWEZIL BI WAN ROJA 23

ŞÎFA BI XWEDÊ YE 37

KA MERIVATÎ MAYE? 52

HECÎ MIHEMED ELIYÊ QELŞO 62

ÇEND GOTIN

Xwendevanên hêja,

Ev pirtûka di destê we de berhevoka çîrokên min ên bi îmza Flît Totanî ye ku di kovarên wekî *Tîrêj* û *Hêvî* de derketibûn: TE VÎ ZIMANÎ JI KU DERÊ ANÎ?; *Tîrêj*, hejmar 1, 1979, DE WERE BINIVISÎNE; *Tîrêj*, hejmar 2, 1980, HEFT XWEZIL BI WAN ROJA; *Tîrêj*, hejmar 3, 1980, ŞÎFA BI XWEDÊ YE; *Tîrêj*, hejmar 4, 1981, KA MERIVATÎ MA YE?; *Hêvî* hejmar 1, 1983.

HECÎ MIHEMED ELIYÊ QELŞO çîrok nîne, bi temamî bîranîn e ku di kovara *Çira* hejmara 1, 1995 de hatibû weşandin. Bi saya hevalê min î kevin Mele Mehmûd (Okutucu) ez gihîştim bextewariya nasîna Hecî Mihemed Elî (radiyellahû teala enhû). Ji ber vê spasî giyanê rehmetiyê Mele Mehmûd dikim ku vê bihara çûyî bi qezayeke trafikê ji nav me çû.

Gava ku me *Tîrêj* derxist (1979), min di beşê kurmancî de ji bilî "Rojen BARNAS" bi navê Serxas ARDA, Ferîdûn SALAR, Mihemed QASIM û Flît TOTANÎ jî dinivisand. Ji wan Flît TOTANÎ îmzaya min a çîrokên mîzahî bû. Di pey *Tîrêjê* de min dev ji îmzayên din berda lê ya Flît TOTANÎ çendekî dîtir jî bi kar anî.

Di vê pirtûkê de min zmanê çîrokan - ne bi temamî lê hinek- ji aliyê rastnivîsînê ve li hev rast kir, ku bêguman hin-

gê hin şasiyên min ên tewangê çêbûn. Ew şaşî şasiyên min bûn.

Ji dewra osmaniya bi vê de heta derxistina *Tîrêjê* carcarna kovar an rojname bi nav bi kurdî lê bi zmanê xwe ji sedî heştê - heştê û pênc bi tirkî derdiketin. Nivîsarên bi kurdî yên ku tê de hebûn jî an berhemên folklorîk an jî şî'rên klasîk bûn. Li hember vê, me xwest ku em bidin nîşandayin ger meriv bixwaze dikare kovarek seranser bi kurdî jî derxe. Îddiaya me -di vê navê de jî ya min- ev bû. Ne hingê û ne jî niha tu îddiayeke min a ku ez bi kurmançî baş û bêqusûr dizanim tunebiye û tune ye jî. Şasiyeke din a min a wê gavê jî sergermiya min a "bi xwerû bi kurdî" nivisandinê bû. Di ferheng an kovaran de gava çav bi hin bêjeyên xwedê-negravî bi kurdî diketim bêy ku li esl û astarê wan bigerim an lê bipirsim bêserûçav min ew bikar tanîn. Ev şaş bû, ji vê şasiyê ez poşman im.

Hejmarên *Tîrêjê* êdî bi dest nakevin. Çîrokên "Flît Totanî" wek çîrok çiqas hêja ne, çiqas ne hêja ne ez bi xwe pê nizanim, hunê li gora jêhezkirina xwe biryar bidin. Lê ez bi vê dizanim ku qenc-xerab ew mêweyên çandeya me ya nivîskî ya demekê ne. Hêvidar im ku bikêr hatibin û bikêr bîn.

Bi vê berhevokê wek îmza êdî wezîfa Flît Totanî bi temamî diqede.

Bi hêviya serbilindî û dilxweşiyê.

Rojen BARNAS

TE EVÎ ZMANÎ JI KU DERÊ ANÎ?

Mêvanekî min hebû. Diviya pê re biçim Diyarbekirê. Her çiqas pê re çûyina min di alî îşê wî de, wê tu bikêrî wî nehata jî, lê dîsa ji bo qinyata dilê wî diviya pê re biçim.

Me xatir xwest û em ji malê derketin. Zaro li pey me av rêtin, dilê me ket cîh. Piştî av rêtinê nema êdî tifaq û teşqeleyên bîn serê me. Oxira me vedibû êdî. Ez bişirîm. Mêvanê min, Mîrxoyê Xano li min zivirî: “Herê herê... bavê bavê min tê çima nekenî, zanî êdî piştî vê avrêjê tifaq û teşqeleyên li pêş me pûç bûn.”

Bi axaftina Mîrxo re dengê selavdanekê ji pişt me ve hat. Li hindava dengî zivirîm, Mele Mihemed Elî...

– Rojbaş Mela! Çawan î, qenc î gelo?

– Hemdê bêhed bo rebbilalemîn exî. Di întîzara roja xwe de me. Hema Xwedê ji îmanê û Qur’ana ezîmuşşan mehrûm neke. Ev exiyê me kî ye?

Mîrxo xwe ranegirt. Gotê:

– Na bavo ez ne xî me, ez cibrî me.

Min gotinê ji ber Mîrxo hilanî:

– Mêvanê min e.

– Ya! Ser çavan. Gelo siheta te çawan e exiyê min?

– Spas. Tu gazineke min nîne ji alî xweşiya min ve.

– Elhemdûlillah summe elhemdûlillah. Rebbilalemîn kesî neke bin darê sihhetê. Rebî mûînê te be. Zanî exî bê teqdîra Qehhar, tu zîruh nikare hereket bike. Enkebût daxî bi teq-

dîra qadirê mutlaq dikare bilive. Saniekî, hakimekî wisa ye ku bê mîsal e, layezal e, (bi zanyarî bişirî) maşaallah eqlê meriv nagihîje hikmeta Zulcelal.

Min gotina Mele birî:

– Belê Mele!

Mele dev ji axaftina xwe berneda:

– Maşaallah li hikmeta Zulcelal binihêre kuro, çiqas hubba te di dilê min de heye. Fesubhanallah ji te qadirî re, ji xwe tu qadirê kullî eşya yî, lê wellahîlezîm bi qasî hubba te di dilê min de ye, ew qas yê tu kesî di dilê kesî de tune. Xaricê îmkan e. Rehm û xufrana xeffar; cenahê xwe, ji ser serê te sayeî hîfza xwe mehrûm neke.

– Ji te jî Mela.

Mele Mihemed Elî qet dengê min nebir xwe. An jî nedixwest “tekelluma” xwe bibire. Bi zordana xwe, bêjeyên (kelîme) erebî, farisî yên belbî hê ruyê tavê nedîtibin ji tûrikê bîr-pêbirina xwe derdixist mîna çavîkên rêstina tentena bi hev vedikir, dirêst. Hiz, rûmet, siyanet tenê bi van bêjeyên biyanî (xerîb) dikarîn bihatina dazanîn.

Lê malava! de ka ev îslamiyetî ye? De ka ji kitêbê şerîetê re tê gotin “pirtûkê şerîetê.” Kitêb kitêb e, pirtûk pitûk e. Xwedê mûînê te be çawa ye, Xwedê alîkarê te be çawa... Di mûînê, îneyetê, muawenetê de hêzeke xwedayî heye, tê veşarî ye. Lê alîkar?

Em hatin serê sêriyana nav çarşiyê. Min xatir ji Mele Mihemed Elî xwest, ez û Mîrxo ber bi rawesa mînîbusa verêbîn.

Çarşiya mezin ji boşahiya (îzdiham) merivan seremişt bû. Ji çûnehatê mîna qula mûriştanê dikeliya.

Îsmet efendî di nav deriyê dikanê de li piya rawestabû, li

gûnehata rê dimeyizand. Me selav li hevdû kir, Îsmet efendî destê xwe drêjî min kir, me bi destê hev girt, hejand. Îsmet efendî:

– Bûyrin, çayekî me vexwe.

– Gelek spas. Em rêwî ne, diçin Diyarbekirê. Di me bibûre.

Îsmet efendî:

– Allahaşqina bûyrin efendî abêcixim çayeke me vexwe, dîsa tê herî.

– Ne li me heliz e. Divê em pêkî zûtir biçin.

– Temam tamam efendim. Ilih navê wî çî ye ezê telefûn kim, ku teqşî rabûse bla bê we hilîne.

– Îca bû. Spas.

Em derbasî hundirê dikanê bûn. Îsmet efendî derbasî masa xwe bû, sandalyê nîşanî min da, ez derbasî sandalyê bûm, li sandalyê rûniştim. Mîrxo jî li ser kursî bi cih bû. Îsmet efendî li cama camekana dikanê xist, lawikê çayger lê nihêrî, Îsmet efendî bi tiliyan jê re îşaret kir, sê çay xwest. Drêjî telefonê bû, rawesta, bi destek pakêta cixarê drêjî me kir. Min û Mîrxo heryek ji me cixarekî ji pakêta hilanî. Mîrxo bi hestê xwe xwest cixara Îsmet efendî vêxe. Îsmet efendî nehişt. Gotê:

– Efendim, ev duyê çaqmaxê te ji siheta însan ra zeralî ye. ^a pê re hesteyê xwe î gazê jend, cixara xwe vêxist. Telefon derket, Îsmet efendî axaft:

– Alo! Bay Nûrî, ez Îsmet efendî. Du yolciyê min hene, teqşiyê Diyarbekirê hene, tune ne? Heta yarim seetê himmm. Baş e efendim baş e. Tu du qoltix ayirmîş ke, bişîne ber filipîs (Philips) bayî. Bû canim. Haydê canim îyî gunler.

Çayên me hatin. Çayger çaya heryekî ji me da berê.

Min ji efendî pirsî:

– Çawa kirînfrotina we çawa ye? Firotna we dibe, nabe?

Îsmet efendî lêva xwe çilmisand, bi niv mirûzqusandinî got:

– Sayin abêcixim, ê me emekeki lizûmsiz e, em pê re dibînin. Hîç yoqsa çar-pênc milyon eşya di hundir de heye, lê satîş nabe. Efendim însanê vî memleketî alişmişê sefaletê, pîsîtiyê biye. Îmkansiz efendim îmkansiz e. Ji me re medeniyet lazim e. Mêrik ber pîreka xwe nakeve yaxut bi pîreka xwe înanmiş nabe ku çamaşir makînesîkî bikire, çamaşirê malê pê yiqamîş ke. Min sê muzîk dolabî anîn, şeş meh wisa li dikanê ma efendim. Yekî jê jandarma qomitanî kirî, me yekî da doqtor, yek mabû ew jî rojek xanima qeymeqam hat çav pê ket, me da wê. Bay Selîm ekmek aslanin axzindadir, ekmek qazanc kirin guc biye. Qazanca min a rojê yirtmiş bike rojê ji bîstî (*) berjor naçe, lê êloxli di rojê de çarsed pênsed hezarî qazanc dikin. Min ji bayiekî tanîş re dûrîma xwe şikayet kir li Îstenbolê, çi bêje begenmiş dikî; got “qardaşim çurumîş dibî.” Gêrçekten jî em çurumîş dibin li vê derê. Sayin bay Selîm, ticaret îşekî qolay nîne birê min. Ellah wekîlin olsun niha sed hezar alacaxê min heye di nav xelkê de. Bavo kes çabûq çabûq nayne borcê xwe nade. Gere tu îstek bikî ku hê bîne. Du roj berê bi sed û pêncî û çar hezar bonoyê min hebû, min çû ji yabanciya, ji esnafa borc stend û udemîş kir. Banqa Mudurî rojek ertelemîş kir, li min beklemîş kir. Babam bû însaf degil.

Teqşîkî gewr li ber dikanê rawesta, li qlaksonê xist, şofêr bi îşaretan bangî me kir. Ez û Mîrxo rabûn. Min bo çay û her tiştî spasî Îsmet efendî kir û xatir jê xwest. Mîrxo jî bi destê

wî re girt, malavayî tê da.

Em ji dikanê derketin, rêza pêşîn ji me re hiştibûn. Min derê pêşîn vekir, ez û Mîrxo derbasî cihê xwe bûn, bi cih bûn. Teqşî bi rê ket. Me dîsa bi dest hejandinî xatir ji Îsmet efendî xwest.

Teqşiya me berbajarkê qesebê li pey xwe hişt. Bi bezahiya xwe re babelîska xubarê ji axê hiltanî. Erebyên ku ji hember me dihatin mîna berikên tîfîngê, bi vizîn di me de dibuhirîn. Ji hafê ve me didît, lê di di hev derbas bûnê de bi qasî çav niqandineke sivik ji hev dibuhirîn.

Rêwingiyek li paş rûniştî, bi dengê fetisokî û bi bozî ji ajoyê teqşiya me pirsî:

– Min tiştêkî bihîst Felemez, êra rast e?

Ajoyê me, di neynika paşvedînê de lê nihêrt:

– Çawa xalê Hacî

Hacî:

– Kufaretî guna be, dibêjin te şevê din tifaqek derbas kiriye.

Ajo:

– Xwedê ewladê te bihêle, Xwedê te xwey ke. Welle te dî qeder e.

Rêwingiyê kêleka Hacî ket nav axaftinê:

– Êra kufaret be Felemezo, xêr be çi biye?

Felemez:

– Lo heyra tiştê awa tim li pêşiya me şofêran e. Gotineke me şofêran heye: “şofêrin ecelî yol, qarîsî duldîr.” We diye ku şofêrekî di nav cih û yataxê xwe de miriye? Na... Min bi xwe nebihîstiye û nedîtiye jî. Ji xalê xwe î Hacî re bêjim: Çûbûm Sêregê, min îşê xwe bîtirmîş kir, gorişmê xwe qedand, êdî donmîşî Diyarbêkrê dibûm. Hatim ber termînalê, Ella-

hû alem sîmsar gote min: “himin diçî, yolciyê min hene bidim te, bibe.” Min ji xwe ra got himin diçim hîç olmasa vala neçim. Wele min yolciyê xwe bîndirmîş kir û bi rê ketim. Em hatin di qereqola Qerejdaxê de gêçmîş bûn, li wê derê çend wîraj hene, em ji bîrîncî wîrajê gêçmîş bûn, li îkîncî wîrajê donmîş dibûn ku ji ûzaxê sîleh seslerî me dûymîş kir. Sîlah seslerî çawa dihatin... Min basmîşê xazê kir û son sur’at yola dewam. Ne olir ne olmaz te dî kîm bilir belkî mehkûm bûn weya yolkesan bûn. Wele min da xazê. Erebe di binê me de ûçmîş dibe. Em yoqîşê tirmanmîş bûn, derketin tepê, çî bibînim; çar sed– pênc sed metre li pêşiya me qamyonekê megersem çarpmîşê pezê koçera biye, pez sahiblerî jî bi tîfinga saldirmîşê şofêrê qamyonê kirine. Min basmîşê frênê kir, eyb e eyb... a ku frên tûtmîş bike tune. Min xazê kesmîş kir, bereket vêrsin li saxê rê çaqil hebûn. Wextê ku asphalt dokmîş kirine, li ser asphaltê ev çaqil baş siqîşmîş nebiye, ereba îtmîşî kenarê cadê kirine. Welle min dîreksiyonê qirmîşê saxê, doxrîdan doxriya çaqilin uzerî kir. Neysem Elah bîn bereket vêrsin yawaş yawaş xiza min kesilmîş bû, min vîtêsê kuçultmîş kir, hatim nêzîkî wan dûrmîş bibim, yolcîkî min go: “basmîşê xazê ke, van koçerana dijminê me ne, zû mese bilezîne, gidî zû. Min erebê taqmîşê îkîncî vîtêsê kir û sur’et dayê û dewamlî li qornê xist, dîsa ketim orta cadê. Di orta rê de termê qoyinekî hebû wele min li ortê xist û derbas bûm. Em ji wan gêçmîş bûn, min yekcar sur’eta xwe zêde kir, bîrden çî bibînim qurşûnê tîfinga di ser serê me de çawa ûçmîş dibin. Dayê dêranê megersem wan dijminê xwe î di erebê de tanimîş kirine, wele ji ecel qorqîsî min xiz dayê.

Felemez ajoyê me, serpehatiya xwe ji niqtê heta bihnokê

bi rê û zê fikir digote me. Li fetlanekê çawa ji rê derketine, çawa dîsa bi heft kul û heft belayî navgîna xwe derxistine ser rê û bi rê xistine; yek bi yek, mîna bengeke (îmajeke) sînemayê ji me ve nepenî di ber çavê wî de derbas bibe digote me. Serpêhatiya wî ya duhî gelek drêj, rengîn bû. Digot, digot, digot paşî lê netanî. Paşî lêanînê nedixwest jî.

Em li Diyarbekirê, li Derê Çiyê peya bûn. Min ji mêvanê xwe î Mîrxo pirsî:

– Çawa, rêwîtiya te çawa derbas bû? Jê kêfxweş î?

Mîrxo li min nihêrt:

– Rêwîtiya min xweş derbas bû. Lê Siloyê Sarê hat bîra min.

– Çawa?

– Tu zanî, Siloyê Sarê gundiyê me ye. Ji leşkeriyê zivirî, mîna herkesî gundî çûn bixêrhatina wî jî. Pirsî wî kirin, Silo bi tirkîyeke nêr bersîva me dida. Me digot: “Silo lawo bi xêr hatî”, Silo xwe pik fikir, digot: “saxol!”, “ellerinden upmîş dikim. Himm, me nihêrî ku Silo xwe li tirkî datîne. Mîrzo yê Misto jê pirsî: “Silo lawo, çawa gelo tu hînî tirkî bûy nebûy?” Silo gotê: “Lê çawa ugrenmîş kirime.” Mîrzo jê pirsî: “Xwedê kî bi tirkî ji kêça re çî dibêjin?” Silo da hişê xwe, bibîr nanî, lê nebû ku rastiya xwe bêje me. Mîrzo pirsî xwe carî kir. Silo lê zivirî, gotê: “Oooo! Xwedê jê razî tu çûyî pey tiştê hûrik ketî.” Mîrzo bişirî: “Bi Xwedê kî ji heştira (deve) re bi tirkî çî digotin?” Silo awirê bi leşkerî da “Oooo! Xwedê jê razî, tu jî tiştê ew qas uskek sormîş dikî.” Flîtê Ferho ket nav axaftinê jê pirsî: “Êra bi tirkî ji kera re çî dibêjin?” Silo bi zanyarî bişirî: “Bera hun cahil mane oxil, li wî welatî ji kera re êsek dibêjin.” Flît: “Lê ji daşê wan re?” Silo da bîra xwe bi bîr nanî. Bi kovan serê xwe hejand:

“Wele bi piçûkî toqinmîşê wan nedibûn heta buyumîş dibûn. Ku buyumîş dibûn ji wan re jî digotin êsek.” Pixkîn bi civatê ket, gişt kenîn. Dotira rojê me bihîst ku Silo ji Sêva jina xwe re gotiye: “Sêvê! Sêvê! Êsek qizî êsek, îndir hevanî getir o nanî.” Êêêê! Sêvê yeka mêrane ye, di bin gotina wî de ma dimîne. Wê jî gotiye: “Hey la teres! Min rî ser wî zmanî, te ji ku derê anî?”

– O... ê...?

– Ê û ê. Mele Mihemed Elî, Îsmet efendî û ajo Felemezê we dewsa Siloyê Sarê girtine.

– Lê tu, Mîrxo?

– Hema ez jî Sêvê. De tu ne razî yî ji wan re bêje.

(*) bîst hezar lîra (yê wê demê ku mehmiziya memûrekî ji dereca 4, gehîneka bilind 7500 – 8000 lîra bû.)

DE WERE BINIVISÎNE...

Min ji bo vê hejmarê(*) çîrokek gelek xweş û manîdar nivisandibû. Piştî nivisandinê, min çend caran xwend, dû re min ew deqtilo kir. Li ba dilê min gelek xweş bûbû. Hingî min dixwend yekcar besta min lê vedibû, destê min ji xwendina wê venediqetiya.

Li ser hejmara yekem ya Tîrêjê hin rexne dihatin kirin. Ev rexne di derxisûsa giran bûyina zmên de bûn. Ez di ber xwe de dibişirîm û min ji xwe re digot; “piştî xwendina vê çîrokê êdî wê li ser zmên, li Tîrêjê rexneyên neyînî (menfî) neyên kirin.” Ji ber minê barekî giran -yê rexneyên neyînî (menfî)- bi vê çîrokê ji ser milê Tîrêjê hilda, kêf li min dibû berî, ez dipirpişim. Qewlî zarûkan ve pîrê ji min re got gilîkî: “Ka çîroka xwe, berî weşandina di kovarê de bi çend hevalan bide xwendin. Ewê çawa bibînin...”

Bê şik ez ji nava xwe têr, ji xwe razî bûm. Nivîsana min bi zaravayê kurmancî, bi sivikahî û nermî ji zmanê vê çîrokê pê ve êdî hew dibû. Ne gengaz (mimkin) bû jî... Bi ji xwe razî bûyin û bi li hêviya pesindayinê mayin, min rahişt çîroka xwe nîşanî çend hevalan da. Tebî ev heval ne wisa yên rastlêhatî bûn, ji aliyê min ve hatibûn bijartin: Yek jê ji Hekarê, yek jê ji Dêrikê, yek jê ji Silîvan, yek jê ji Agirî (Qerekose), yek jê ji Dêrsimê, yek jê ji Qerejdaxê, yek jê ji Sirûcê û yê din ji Cizîra Botan bû.

Bi rastî, li ba dilê xwe min rêke wisa bijartibû ku rexneyên

wan ên derxisûsa zmên ve, wê bibûna ronahî bo zmanekî nî-vekar (mişterek) li temamê welêt. Minê nivîsara xwe ya niha û yên di pêşde li bêjînga wan a zmên xista, da ku bê gazin û lome, nivîsara min li her kujê welêt bihata xwendin. Da herkes bigota: “Eferim Flît! Meriv bi kurmancî welê divisîne.”

Min heval vexwendin malê. Ji feleka xwe bê xeber, ji nava xwe razî, nisxayê çîrokê da destê wan. Di alîkî de jî min, ji wan re çayeke torinî (hakimî) çêkir, anî li ber wan danî.

Min qewîtiya xwe li wan kir. Ewê bi tenê di alî zmên ve rexneyên xwe bipêdandina (tesbît kirina). Wekî din aliyê teknîk û çîroksaziyê bû ku ew pisporiyek (îxtisasek) arizî dixwest. Bo ku rexneyên xwe bi nivîsanî bipêdînin (tesbît kin), min têra wan kaxiz û pênuş jî anî danî ber wan.

Ya girîng jî bi rastî mijara zmên bû. Lewra li ser hejmara yekem gelek rexne hatibûn guhê min an li cem min hatibûn kirin. Xwendî an nexwendî, serwext bûyî an serwext nebûyî, çi bigire gelek camêr di alî zmên de dabûn ber dasa xwe û pê ve diçûn.

Ji van rexnegiran yek jî leqayî min bûbû:

– Êra mandal çi ye?

Ez tê negihîştim, min jê pirsî:

– Çi mandal?

– Di Tîrêjê de yaz dike.

– Tişteki wisa nayê bîra min. Mendal nebe?

– Na na lo... Mandal, mandal... Yazmîş dike “ez mandalek çar salî me.”

– Xeletiya te heye birako. Nanivisîne “ez mandalekî çar salî me”, “ez mendalekî çar salî me” dinivisîne. Tu dêliyayî (şaşî). Rexnegirê me xeyidî, li sîfê min ket:

– Yaho! Ezê ji çavê xwe înan bikim ya ji te?

Min nihêrt emê bi serê hevûdu nexin, ji nerma xwe ve rabûm, ji wan nêzîkan min Tîrêjek peyda kir, anî da destê wî:

– Fermo, ka mandal? nîşanî min de.

Heval kovarê di ser hev re welgerand, ew rûpel vekir, bi keyd kovarê şîşî nav çavê min kir:

– Ha baş binêre!

Min rahişt helbestê ji serî heta binî du sê car xwend, na mandal tê tunebû. Min îca rahişt rûpel kir nav çavê wî:

– Ka baş binêre “mandal” e an “mendal” e?

Baş lê nihêrî, dît ku ne “mandal” e, “mendal” e, vêca zivîrî:

– Pekî mendal çi ye?

Min bêaxaftin rahişt kovar jê stend, paja ⁽¹⁾ “M” ya pişka ferhengoka kurmancî û tirkî vekir, bêjeya duyem nîşanî wî da. Lê nihêrî û bi dengêkê êlî xwend:

– Mendal iki nokta üstüste çocuk.

Îcar ez bişîrîm û min gotê:

– Eferim, hêdî hêdî hînî xwendinê dibî.

Hevalekî gote min. Camêrekî çîroka min a hejmara yekem, “Te vî zmanî ji ku derê anî?” yê ji serî ve çend komek (paragraf) xwendiyê, tebî hetanî paşiyê neqedandiyê, rahiştîyê kovarê li ser masê xistiye û li sûfê hevalan ketiye:

– Ka we digot bi kurmancî ye? Fedî ye, fedî... Tev bi tirkî û erebî nivisandine, îca xelkê dixapînî dibêjin ku bi kurdî ye.

Em bizivirin ser serpêhatiya çîrokê û komcivîna rexnegirên wê.

Komcivîn yeko yeko rexneyên xwe yên derxisûsa bêjeyan bi nivîsanî li ser kaxiz pêdandin. Raberizîna (minaqeşe) li ser bêjeyan dest pê kir. Ji bilî min, heşt heval hebûn; lê dîtina

du kesan jî ber bi hev nediçûn. Pîveka (qistas) herkesî derxîsûsa bêjeyan de, bêjeyên devoka wan a pêwarî (mintiçê) bûn. Kesî nedixwest ji kirta xwe dakeve, herkes bi bêjeya devoka xwe digirt û digot: “Ya kurdî jêza (orîjîn) ev e, yên din an biyanî ne an jî çêbiwar in (sun’î).

Bêje gelek bûn, bê hejmar... Raberizîn pêşiyê ji bêjeya “axaftin” ê dest pê kir. Di vê mijarê de hevalê Hekarî li rex min cî stend û ev bêje parast:

– Axaftin bêjeke tam kurdî jêza ye. Li temamê Cûlemêrgê, li Behdînan, li nav Kurmancên Îranê tê bikar anîn. Bêjeke durist û di cih de ye. Tu bêjeyên dinê, yên di hin devokan de têtin bikar înan dewsa vîya nagiritin.

Hevalê Dêrikî bi hêrs êrîşê dibir ser û digot:

– Ka ez ji we giştan dipirsim, li mala, li gundê, li bajarê kêjan hevalên mayî “axaftin” tê bikar anîn?... Kes nikare bersîva vê bi erînî (misbetî) bide. Li Cûlemêrg û Behdînan tê bikar anîn ji me re çî lazim e. Divê “peyivîn” bê bikar anîn. Li temamê dorhêla Mêrdînê û li Ciyarbekrê “peyivîn” tê bikar anîn. Piştî ku Ciyarbekrî jî “peyivîn”ê bikar bînin ew çax mersele namîne. Kî dixwaze bla here qehwên ber postexana piçûk li Ciyarbekrê, an jî here qehwa li seriya Gara Sîrkeciyê li Stembolê, bla ji xwe re binihêre ka li wan deran çî tê bikar anîn.

Ew qehweyên herdû cîyan jî qehwên Dêrikiyan bûn. Hevalê Silîvanî xwe ranegirt:

– Ku em bi ya Dêrikiyan bikin, divê navê Diyarbekrê jî bikin Ciyarbekir.

Heval gişt kenîn. Hevalê Silîvanî domand:

– Belê rast e, “peyivîn” li dorhêla Dêrikê (li hevalê Dêrikî zivirî) binihêre ne “Cêrik” e, “Dêrik” e ha! Belê li dorhêla

Dêrikê û ji aliyê Dêrikiyan ve tê bikaranîn. Dîsa dibe ku “axaftin” li Hekarê û li dorhêlên wê bê bikar anîn. Lê ev herdû bêje jî li temamê welêt nehatine belav bûyîn. Ji ber vê qasê bikaranîna wan ne durust e. Divê, di dewsa vê bêjeyê de ya belavbûyî “xeberdan” bê bikar anîn. Ev bêje ango “xeberdan” li temamê Diyarbêkrê, Sêrtê, Mûşê tê bikar anîn. Ji ber vê lazim e, ev bêje bê pejirandin (qebûl kirin).

Hevalê Agirî gotina wî birî:

– Na xêr, ne li Mûşê û ne li dorhêla Agiriyê ev hersê bêje jî nayên bikaranîn. Li Mûşê, li Bîngolê, Li Erzerûmê, li Qersê welhasil li temamê dorhêla Agirî “qisekirin” tê bikar anîn. Ji me ve “axaftin”, “peyivîn” tiştên xerîb in. “Xeberdan” jî ne di mana “konuşmak”ê de ye. “Xeberdan” ew e ku meriv ji hinan re xeberan dide, çêra bi wan dike. “Xeberdan” ew e.

Hevalê Dêrsimî rexneyên xwe yên der vê xisûsê bi vî awayî anî:

– Hun dizanin ji ber Dêrsim devereke çiya û bilind e û ji ber kapîtalîzm û kultura romê bi derengî ketiyê, bi qasî der û ciyên dinê asîmîle nebiye, xwe ji asîmîlasyonê parastîye. Ji ber vî, bêjeyên li Dêrsimê tên bikar anîn, ji aliyê kurdî jêzayî ve girîng in. Divê em viya ji bîr nekin. Li Dêrsimê tu kes bi “axaftin”ê, bi “peyivîn”, bi “qisekirin”ê nizane. “Xeberdan” jî di mana “kifîrîkirin”ê de ye. Ez nabêjim ku ev pirs ne rast in, lê ya durust “qezîkirin” e. Li çarmedorê Dêrsimê “qezîkirin” tê bikaranîn, divê Flît jî vê pirsê (bêjeyê) bikar bîne.

Hevalê Qerejdaxî:

Na ji vana yek jî ne durust e. Ya durust “galegal kirin” e. Ez filan û bêvan nizamim. Merkeza devoka Diyarbêkrê Qerejdax e. Kanî û serkaniya zmanê kurdî jî Qerejdax e, lazim

e “galegal kirin” bê bikar anîn. H ew qas!

Li min zivirî:

– Flît, dev ji tiştên virtoqî berde.

Hevalê Sirûcî lê zivirî:

– Oxil... oxil ma te xêr e? Galegal ji qijtîna pîrekan re tê gotin. Çi ye, ew qas hun li ser vê şorê disekinîn. Kurdandiya vê şorê “şor kirin” e. Ji xwe re herin nav eşîrên berazan, dunnan, pîjan, gawendiyan... Herin Sirûcê, herin Sûriyê. Bigerin oxil. Herkes “şor kirin”ê diemilîne. (Destê xwe li masê xist, hêrsa xwe anî) Di nav çar dîwaran de rûniştine li şorên kurmancî digerin. Wayê min rabeî we kir, herin ji xwe re bibînin. Şorên zêde ne lazim e.

Ji masê rabû ku here, hevalê Cizîrî rakir milê wî:

– Kî ve diçî, ez benî? Bo çî diinirî? Ka rwînit ez biştexlim.

Dû re hevalê Cizîrî li me zivirî:

– Ez benî li min fekin. Tu kes nikarît înkâr kit ku merkeza edeb, ilm û irfana kurdî ne Cizîr e. Kultura kurdî bi Melayê Cizêrî dest pê dikit, heta îro têt. Temamê şair û alimên Kurd bi Kurmanciya Cizîrê nivisandine û dinivisînin. Zmanê Cizîra Bohtan çî bigirî biye zmanê resmî yê kurdî. Lazim e Flît di dewsa vê pirsê de “ştexlîn” biemilînit.

Axaftin axaftinê vedikir, li hev drêj dibû, dibû mîna werîsê şixrê. Dumahîk qet lê nedihat. Bêjeyên ku li serê li hevûdu nedikirin gelek bûn. Li ser bêjeya “firingî” haşer çêbû. Ê ku li ser “bacanê sor” bi temamê hoza xwe disekinî, yê ku li ser “domat” biryara xwe diyar dikir, yê ku digot îla ewê “şamik” be... Helahelakî mezin bû. Nizanim tovê vê zêzewatê bo çî hat nava me. Gelo ew jî ji bo berhevdanê hat?...

Min êdî dev jê berdabû. Ka dibêjin ya; agir berda kayê û xwe da aliyê bayê... Yê min jî çî bigire ketibû delavekî wisa.

Kesî guhdariya min nedikir. Bi rastî kesî guhdariya yên dinê jî nedikir. Tiqûtenê herkes bêjeya devoka xwe ya pêwarî pêşniyar dikir û li serê jî ku biva wê serê xwe jî bida şkandinê.

Li ser bêjeya “mendal” jî gelek hat axaftin. Herwekî “axaftin”ê der vê xisûsê de jî gelek pêşniyar dihatin. “Sebî”, “gede”, “tîfal”, “weled” ketibûn dora raberizînê. Lê raberizîna mezin mijara “zarûk”ê bû. Li ser bilêvkirinê qiyamet dihat rakirin. Çar dîtî hebûn li ser vê: “zarûk”, “zarû”, “zarok”, “zaro”... Kesî nêzîkayî bi dîtîna hevalê xwe nedida, her yek bilêvkirin an bêjeya devoka xwe ya pêwarî durustir didît.

Raberizîna bi teşqele bi saetan ajot. Derengê şevê bû. Temamê bêjeyên bi îşaret–kirî neqediyabûn, lê, ji bêwextiyê heval rabûn. Yên mayîn hiştin rojeke dinê.

Heval gişt rabûn çûn. Lê ne bi şêla gava hatinê bûn. Gişt bi şêla pisporê zmanzaniya kurdî, pik û bi qubequb ji mala min vediqetîn.

Min kaxizên nivîsara çîroka xwe berhev kirin, lê mêyîzand, malikê tu xirab nebî... Çi bibînim başe gelo?... Çi bigire ji sed bêjeyî binê heftê bêjeyan her hatiye xêz kirin. Ev tê wê maneyê ku ev bêjeyên binî xêzkirî gişt dê bihatina rexne kirin. Ronahî ji çavê min, qidûm ji çokên min briyan. Min kaxizên xwe tof kir, avêt şebakê.

Du roj şûn de hevalekî min î nas bû mêvanê min. Ew jî di tenga xwe de li ser kurmancî radiwestî, lê digerrî. Erebî û farisiya wî jî ne xirab bû. Tebî wî welê digot, ne ku min bi erebî û farisî dizanî û li gora zanîna xwe zanîna wî ya derxisûsa van zimanan dipîva. Di hindava xwe de li ser etîmolojiya kurdî dixebitî.

Êvarê qederekî dûr û drêj me suhbet kir. Şevbihêrka me li

ser alûbalê dinê bû. Hêdî hêdî sermiyanê me herduyan jî qediya, di binê kîsikên me de êdî tişteke nema. Wê çaxê min rahişt kaxizên çîroka xwe ya navdar anîn da destê mêvanê xwe. Bi hêviya rexneyên wî yên derxisûsa zman ve jê daxwaza xwendinê kir. Heval di mana erê kirinî de serê xwe hejand, daxwaziya min pejirand.

Heval du rêz xwend û bi bêjeke rastlêhatî re bîranîneke xwe gilî kir. Her giliyên bîranîneke wî çî bigire nîv saet dajot. Di du saetan de hê hatibû nîvê rûpela yekem. Bîranînên wî malmîratî ewqas pir dihatin bîra wî ku ji bextê min î reş û ji ê çîrokê re dor nedihat ser xwendinê. Ji bawîşkan devên me herduyan jî, ji deqê carek çar buhist ji hev ve diçûn, hindik mabû ku bigelişin.

Hevalê min kaxizên çîrokê li hev nûrand, danî ser masê. Gote min:

- Tu zanî, ez gelek bê xew im.
- Wisa be em razên.
- Şevbaş!
- Şevbaş!

Em herdû jî ketin nav nivînên xwe. Min lembê bihart. Mêvanê min cixarek vexist. Gote min:

- Êra Flît, ew çîroka te bi Zazakî ye an bi Soranî ye?
- Ez li hev dêliyam, min pirsî:
- Kijan çîrok?
- Ev çîroka ku di destê min de bû.
- De were safî bike, tê çawa safî kî? Ez qehirîm:
- Ev çîrok bi Hewramanî bû.
- Ya?...
- Ez yekcar qehirîm:
- Belê ya.

- Tu Hewramanî ji ku derê hîn bûy?
- Hewramanî?...
- Belê.
- Gelek hêsa ye.
- Çawa?
- Ji lîngafonê hîn bûm.
- Ya! li ser xêrê be. Pir başe, pir baş...

Serê sibê em rabûn. Min xurînî hazir kir. Li ser xurîniyê me axaft. Di nav axaftinê de bêjek derbas bû: "Hêçandin"... Mêvanê min pey bêjeya "hêçandin"ê ket, pirsî:

- "Hêçandin" çi ye?
- Lêker e, anglo fiîl. Tirkiya wê "denemek" e.
- Bi kîjan zmanî ye?
- Bi kurdî ye.

Serê xwe di meqamê neyînî de hejand:

- Na. Ne xêr ne kurdî ye. Ku kurdî bûya minê pê bizani-biwa. Na na, ev ne kurdî ye.

- Bê şik wisa ye.

Min ev gotin bi tinaz gotibû. Bê şik ne wisa bû. Min jê pirsî:

- Te diye bi tirkî "denemek" heye, kurdiya wê çi ye? Zanî gelo?

Serê xwe hilda, pêlek li arîkan nihêrt. Bi şêleke pisporî û zanistyarî fikirî, herdû birhên xwe hildan, dîna xwe li niqutekê daçikand:

- Di kurdî de du sê pirs (bêje) tên emilandin (bikar anîn): Yek jê ji van "cêribandin" e, lê ev pirs ne bi kurdî ye, ji erebî tê; "cerebe", "carib", "tecrube" û hwd tev ji mesdereke di-zên. "Sihêti kirin" heye, ew jî ne bi kurdî ye. Hema bihna

erebî jê tê.

– Lê bi kurdiya wê çi ye?

– Wellahî di nav xelkê me de “qûna hev dîtî” tê emilandin.

– Malneket, ev ne argo ye? ne mustehcen e?

Li min nihêrî:

– A!... Ew çi behs e? Xelkê me kîjan gotinê biemilîne, emê jî wê kelîmê û wan kelîmatan biemilînin.

– Baş e, bi serê min neket. Lê em bêjin ku wisaye, emê hevoka “bir çok deneyimlerden geçtik”ê çawa wergerînin kurdî?

Bi awirek manîdar li min nihêrî, pêve kir:

– Gelek hêsa... Em di gelek qûnahev dîtîniyan de derbas bûn.

Di ciyê xwe de şemirîm. Êdî axaftin ber bi min neket.

Mêvanê min rabû çû. Ez zivirîm hundir, min piyan û fêraqên ser masê dan hev, masê malişt. Kaxizên çîroka min a navdar bi stûxwarî li min dinihêrî. Min rahişt kaxezan li hev tewand, kir ber çavîka sobayê û da ber pêta kibrîtê, lê bi vê telqînê:

– “Ey çîrok! Di pêvajoya rexneyan de te gelek “ ..... hev dîtî”niyan derbas kir. Dîrok alîkarê te be.

(*) Tîrêj, hejmar 2, 1980

(1) Ji Ferhenga J. Blau, paj: qisim, perçe, beş

HEFT XWEZIL BI WAN ROJA

“...Ew çi roj bûn yaho ew çi roj bûn?! Bi zêran, bi milyonan paş ve nayên. Ne wisa? Li ser bextê min, min bizaniya wê paş ve bên, minê deh milyonê xwe bida serê. Himmm... Tu çi dibêjî Sebrî efendî?”

Sebrî efendî di nava herê û nayê de li Neco, li Necatê Hacî Mûsa axa dinihêrî. Hevalên hev ên zarûtiyê bûn. Lê niha Sebrî efendî li Îstenbolê di karekî de dixebitî. Navê karê wî tune bû, lê karekî baş bû di aliyê dravîn de. Necat efendî tepek li çoka Eliyê Şêx Îsa xist û domand:

– Tu zanî? Ez û Sebrî efendî di taxekê, di kuçekê de mezin bûn. Mîna du bira. Nan û ava me cihê diçû lê wekî dinê em herdû bi giyanekî bûn. Heta pirê şevan an ew li mala me an ez li mala wan, tevî hev radizan. Tê bîra te Sebrî efendî? Te di rojekê mêrikekî çiyayî li ber derê me tirî difiro. Her libeke wê wekî hêka kewê bû. Zikrikê wî yê xêrê be, piçê Niyo, Nîhadê Evdilrezaq efendî jî hat ba me. Çû bi ser qatûvan de xwar bû, li tirî mêyze kir, fîkand. Hat ba me, çav kir, got: “We tirî dît, çi tirî ye... Av bi devê min ket.” Min gotê: “Tu dibêjî em çawa bikin?” Gote me: “Hun dengê xwe nekin.” Niyo mîna rûvî li dora mêrik çeçlebaska da. Piçbav “xalokî” diqurifîne, yê nizanibe wê bêje ku vana xal û xwarziyên hev î ji dil in, qet av di navbera wan de darbas nabe. Wele Niyoyê me şalûsiya kir, xweş kir, xwe bi mêrik şîrîn kir. Alîkariya wî ya firotanê kir. Êdî xalo pê baweriya xwe anî. Piç Niyo ji xalo re got: “Ha vî lawikê ha heye ya, ha vî

kurikê ha...” Sebrî nîşan da. Mêrik li Sebrî nihêrî, deng nekir. Niyo dîsa, îca bi niçandin gotê: “Xalo ha vî kurikê ha heye, tu zanî, sêwî ye. Çiqas gunê ye ne wisa? Bê dê û bav e rebeno. Sêwiyê bê dê û bê bav pir gunê ne, ne wisa?”

Xalo li min û Sebrî nihêrî, bala xwe da me. Drûvê sêwiyên bi min û Sebrî nediket. Niyo çav kir me, serê xwe hejand. Em herdû jî çûn nêzîkî wî ve, çûn cem. Niyo, pîç Niyo destê xwe yê rastê avêt stuyê Sebrî, destê xwe yê bi şîqal di serê wî da, çû riyê wî. Bi awakî pê gunê xwe anîn, gotê: “Na birê min, qurbana serê birakê xwe, dilê xwe bi xwe meşewitîne.” Mêrikê xwediyê tirî mit û mat bûbû li Niyo û Sebrî dinihêrî. Niyo li mêrik zivirî, gotê: “Xalo hinek tirî nadî Sebrîko? Tu dibînî çiqas gunê ye.” Hê xalo dengê xwe nekiribû ku Niyo rahişt gûşîkî kafirî da destê Sebrî û destê xwe di serê wî da, gotê: “Xêra dê û bavê xalo be! Jê re dia bikî, erê?” Sebrî rahişt tiriye xwe û ji wê derê dûr bû. Niyo rakir gûşîkî jî da min, gote: “Xalo tu dizanî? ev jî bê dê ye.” Min zû zû rahişt gûşiyê tirî û ez ji wê derê dûr bûm. Mêrik rakir ciqilekî da destê Niyo, Niyo rahişt ciqilikê xwe hat ba me. Me tiriye xwe xwar qedand. Lê em tamijîn. Tu nizanî Elî efendî ew tirî çiqas xweş bû. Niyo got: “Neco lawo em çawa bikin, ez têr nebûm. Hun jî têr bûn, têr nebûn?” Min û Sebrî me herduwan jî stuyê xwe xwar kir. Niyo, pîçbav hêdî hêdî çû hevsarê hêstirê ji dîreka elektrîkê vekir, bi destkêşî bi qasî neh-deh metran ji wê derê dûr kir, hat ba me, pêşiyê kevirêkî avêtê paşiyê pê de nişkave qîriya. Hêstir veciniqî û revî. Haya xalo jê tunebû, bi tirî firotinê bili bû. Carke din, cartirke dinê bi hêstirê de qîrî, hêstir da bezê. Xalo zivirî li pey hêstirê nihêrî, malikê tu xirab nebî. Wele ji efendiyê xwe re bêjim, mêrik pey hestirê ket. Niyo berî zarokan da, ji dora

qatûvên tirî. Ku kes nema, me li vî alî û li wî alî nihêrt, na kes tunebû. Wele kafirbavê Niyo qatûva bi nîvê da ser milê xwe û me da dû. Em gûn nav baxçê me, serê kaniyê û wele em li ber tiriyê xwe pehn bûn. Me tiriyê xwe wê rojê gişt qedand. Lê dotira rojê xêrûxweşî li we, kevir û kuç li me barî. Heftekî em vîrikî bûn. Haaaa hah haaaa haaaa haaa Sebrî bi xwe de kiribû.

Hesenê Heza Çawîş, piştî kena giştan qediya gotinê ji Necat efendî stand:

– Heqîqeten Necat efendî wê çaxê pir xweş bû.

Wekî ku tişteki nû dîtibe û bi giringiya wî hê nû zanibe, şêleke ecêbmayî da rûçikê xwe, serê xwe pê re li nîv alî bada û domand:

– Yaho Necat efendî! wê çaxê gundî wekî îro nînbûn, birê min. Ehmeq bûn, bizdonek bûn. Wekî dewaran bûn. Wê çaxê qereqola cendirma li hemberî mala me bû. Xweş tê bîra min, rehma diya min tu car hundir û hewşê nedimalişt. Serê sibê emê rabûna, dayika min a rehma ew qasî ku nivîn hiltanî, emê derketina derva. Ku gundiyeke di ber deriyê me de derbas bibûya, wê bi tirkî gazî kirayê: "Hê kurdo gel bûra!" Yê gundî wê bihata, rehma wê pê axurê, navmalê û hewşê bida maliştin, çend neqil av pê bida anîn û dû re berî dayê. Pirê caran berava me jî ew pîrek mîrekên mastfiroş dikirin. Ji bavê wan zêde bû ku bêjin em nakin. Bi gotineke rehma, cendirme ewê wî merivî bavêtina qereqolê, têra dilê wî lêxistina, dotira rojê hê berdana.

Necat efendî bi tinaz bişirî, li Sebrî efendî û Eliyê Şêx Îsa nihêrt, dû re li Hesen zivirî:

– Memîş onbaşî hebû, tê bîra te?

Hesen soromoro bû, bi dengê lertzok:

– Erê lê çawa. Em cîranê hevdû bûn.

Necat efendî xwe li nezanî danî, domand:

– Navbera mala we û Memîş onbaşî wê çaxê gelek xweş bû.

– Lê çawa, gelek xweş bû. Ji rehmetî re digot “ana”. Diya min jî wî wekî kurê xwe dizanî. Cilên wî yên şuştinê hebûna, tanî, rehmetiyê jê re dişûşt. Carina cendirmekî li ber dilê wî goşt, zêzewat, fêkî tijî dihat. Cendirme digot: “onbaşî gotiye, min bêriya xwarina destê “ana” kiriye, bira şîvê çêkin ezê êvarê werim.” Ew qas ku di navbera me de tekepeke tunebû. Carina dihat, ez li ber derî rûniştîme, dipirsî, diya min û bavê min ne li malê bûn; wê bigota: “tu ji mewîja hez dikî Hesen?” Min dengê xwe nedikir. Ewê pênc quruşê wê çaxê bida min, bigota de baz de Hesen! Here kakil û mewîjan bikire. Minê darikek ji xwe re bikira hesp, lê siwar bibûma, bida tirada. Ezê bigûma dikana Xalit efendiyê kor, ewê herdû berîkên min tije kirina kakil û mewîj, ezê têr li çarşiyê bigeriya ma dû re bihatima malê ku wayê Memîş onbaşî hê li ber derî ye.

Necat efendî:

– Ji min tirê Sûnaya xwişka te dergistiya wî bû, ne wisa?

Mirûsê Hesen tirs û tehl bû. Eniya wî wekî cotê kirav rakirî xêz bi xêz bûn. Bihna wî di gelpikê de bû grêk, neçû û nehat. Necat efendî keysa wî dabiyê. Lewra herwekî Necat û Hesen û kesên li wê derê, herkesî pê dizanî ku Sûna dosta Memîş onbaşî biye, çend car derûcîran wan tevîhev îpela tazî qefaltine. Lê ji ber dê û bavê wê deng nekirine, razîbûna xwe pê anîne, wan jî his ji xwe brandine. Lewra di wê dem û dewranê de onbaşîkî ne wek Memîş, lê cendirmekî bejîk dikaribû du sê gundan bide ber xwe û bi lêdanê heta qesebê bî-

ne. Dîsa di wê demê de ku sîleyek li cendirmekî bihata weşandin; ew gund an qesebe bê pirsûpirsiyan bi hêsayî dihat sewitandin. Çav lê girtin an bêxîretiya der û cîranên mala Heza Çawîş di xisûsa keça wê ya Sûna û Memîş onbaşî de, ji vî sedemê bû. Sûna li aziyê nema. Tevî ku jê zarok hatibû jiberkirin jî dîsa ji xwe re mêrekî dît. Pêşiyê mêr kir, paşiyê ji mêrê wê re bi xedemetî karekî ji karên dewletê hate dîtin. Ew kar jî bi xêra serê Heza Çawîş û Memîş onbaşî hat dîtin. Necat efendî tafilê xwest wê tirşayiya serçavê Hesên û wê hewa nexweş hilîne. Di vê mijarê (mewzû) de jêhatî bû. Herwekî ku tu tişteke nebûbe dest bi axaftinê kir, mijar ji ber Hesên hilanî:

– Bi rastî jî wê çaxê pir xweş bû. Gundî mîna dewaran bûn. Ka serbûriyeke xwe bêjime we. Ji efendiyê xwe re bêjim, wê çaxê dikana bavê min hebû; malê metroyê, cil û caw difiroto. Tebî ji bajêr bi metroyê dikirî û bi gazê difiroto gundiyar. Wê çaxê isûl wisa bû. Rojekê li ber dikanê bûm, Hacî jî çûbû ser milkan. Danê êvarê ye, yekî gundî hat dikanê, pirsî “xwarzê barûda firotinê heye?” Min lê nihêrt. Ez hê wisa lê dinihêrim, min dît Kemalê şagirdê Hemze ostayê terzî gazî kir. Bi tirkî gote min: “Min ji te re malek şand.” Ez têgihîştim. Neyse ji efendimê xwe re bêjim, min serê xwe hejand; “ha tu çi dixwazî?” Mêrik dîsa gote min “barûd heye barûd?” Min gotê: “Barûd... Ka wesîqa te heye?” Mêrik li min nihêrî: “Wesîqa çi?” Min gotê: “Haydê yelah ez bê wesîqa barûdê nadim, serê xwe nakim teşqelê.” Wele mêrik li ber lavayiya pehn bû. Rakir pênc banqinot drêjî min kir, bi hêvî û dexalet. Wekî ku gunê min pê hatibe, min wisa mirûsê xwe dilovankî kir: “Gunê min bi te hat, heke ne wisa biya minê nedana te. Lê dîsa bi sozek ku tu ji tu benî ademî re

nebêjî...” Mêrik soz da min. Min rakir pênc banqinotê wî jê stend, min gotê :”Binêre barûda reş e, ha!” Gote min: “Erê bavo mala te ava, riyê te spî.” Wele ez gûm ba Kemal. Efen-diye xwe re bêjim berê terziyan ûtiyê komirê bikar tanîn, min rahişt xwelî-meliya komirê kir nav kaxizekî, baş li hev lefand, anî dayê. Û dîsa min qewîtiya xwe lê kir: “Binêr ji kesî re nebêjî ha!” Efen-diye xwe re bêjim mêrikê min û te gû, lê dotira rojê salam û eleykum hat bi ser dikanê de. Bi ser bavê min de kir xirecir, ha ku me dît xalê min î Hemze keya derket. Ê xalê min î Hemze keya başbekçî ye. Başbekçî ye ema forsa ku li wî hebû li generalekî îroyîn tune ye. Xalê min ket dikanê, bala xwe dayê xirecira mêrik û bavê min e. Bi tirkî ji bavê min meselê pirsî, min tafilê gotin ji ber bavê xwe hilanî û gotê: “ Xalo viya barûdê ji me dixwaze.” Mêrik qîriya, wariya, naçar... Xalê min rakir bi milê wî girt bir qereqolê. Li qereqolê goliko soro te çi xwariye, dixwî naxwî... Wele mêrikê me ye gundî hem dêlva barûdê ve bi pênc banqinota toza komirê kirî, hem kutan xwar, hem şevêkê di tewla hespan de ma û hem jî dotira rojê sedbanqinot cirma xwe da, hê filitî. Yaho berê alem bû alem. Ew alem û kêfa berê li ku derê û ya îro li ku?

Sebrî efendî zûq bû li nav çavê Necat efendî nihêrt:

– Ûlan bênamûsbav! carek ji riyê te min hindik kutan xwar?

– Çi car?

– Cara di dewsa donê gazê te av firote mêrikê gundî. Mêrik bi rê de lê warqilî û hat bi ser bavê min de. Bavê min jî têra min li min xist.

– Haa mesela don...

– Eliyê şêx Îsa ket nava axaftinê:

– Bavê Sebrî efendî, rehmetiyê xalê Nûrî merivekî bi merhemet bû canim.

Necat:

– Kî bi merhemet bû?

Eliyê Şêx Îsa:

– Xalê Nûrî yê rehmetî.

Necat:

– Bavê Sebrî?

Elî:

– Belê, bavê Sebrî efendî.

Necat bi tinaz bişirî, li Sebrî zivirî:

– Efendî! rehmetî çawa bû?

Sebrî:

– Baş bû. Xwedê wî bi rehma xwe şa ke.

Necat:

– Ew qewad baş bû? Qewadbav!...

Sebrî:

– Lawo çima ji qebraxê bavê te yê Hacî ne çêtir bû?

Necat:

– Ku tu wan bidî ber hev, gotina min jê re tune, eşhedû-billah. (Li Elî zivirî) Tu zanî rojekê ez û Sebrî ji mektebê dizivirîn dihatin nanê nîvro, li ber deriyê me em ji hev veqetîn. Diya Sebrî ne li malê bû. Sebrî çû mala damarya xwe firavînê. Ez çûm hundir min çentê xwe danî, rahişt nan û penêr derketim nava derî, min dît ku – ew Lalê hebû ya ew Lalê, ya ku pars dikir – Lalê hat ber deriyê mala Sebrî. Ji alîkî ve nan û penêrê xwe dixwim, ji alîkî ve li Lalê dinêrim. Welê carekê min dît ku weşê kemê xalê Nûrî; ew qebraxê bavê viya ji hundir derket, pêşiyê gotê: “Ha Lalê çi berhev dikî?” ji alîkî ve jî li der û dora xwe nihêrî. Dît ku her alî xa-

lî ye, kes tune, hişk bi qevda destê Lalê girt û kişand hundir, dû re derî girt. Min bala xwe dayê ha derên tune, ha derên tune; wele ez hêdî hêdî, bê dengderxistin çûm ber derî. Min guhê xwe da derî, wayê pixkepixka Lalê ye. Wele ez sivik rabûm çûm mala wan a dinê. Min gazî xatiya Sakîne kir. Lê min jê re got ku yeka parsek ketiye hundir, derî jî li xwe radaye û malê dide hev. Ez û xatiya Sakînê bi hev re hatin ber derî, ew bi derencê ve hilkişî derket ber derî, ewilî dengê çengel bi çingîn hat, dû re derî vebû û Lalê jî hundir derket. Lalê û xatiya Sakînê bi serî li hev qelibîn û doxîna xalê te yê rehmetî jî di dest de. Wele xatiya Sakîne li ser piştê xerîqî, ket. Xalê Nûrî yê rehmetî hat cendekê wê bi kaşkirin bire hundir. Lê ji berevkî de jî digot: "Sakîne! bi qurbana serê te Sakîne... Sakîne hû çi bû ji te?!" Min gotê:

– Xalê Nûrî! ew çav bi Lalê ket wisa bû. Ez gazî der û cîranan kim, bla werin lê binêrin, erê?

Ji alîkî ve jî ji pîçîtî dibişirîm. Li min nihêrî, seranser li min mêyizand, gote min "here lawo, here malê" Ez hatim ber derî. Dîsa zivirîm û min gotê: "Ji kesî re tişteki nebêjim ne wisa?!" Têgihîşt ku ez bi tişteki dizanim. Wele nemerdî nekir, destê xwe avêt berîka xwe. Banqinotek ket destê wî, drêjî min kir, da min. Got: "Na na... Ji kesî re tişteki nebêje. Here bi vî pereyî ji xwe re tişteki bikire."

Li Elî nihêrî:

– Ez jî li ser gotina te me. Rehmetî ewqas bi merhemet bû ku dilê Lalêya bê zarûzman jî xweş dikir. Ne wisa Sebrî efendî?

Sebrî efendî:

– Lawo ez çi zanim. Tu nebûyan bi bavê min de tînî. Xwedê ji stuyê te bixwaze.

Necat:

– Ê qebraxbav, ew roj danê piştî nîvro li mektebê me wî banqinotî bi hev re nexwar? Ez çiqas dihatim dikanê bavê te kakil û mewîj nedikir berîka min? Ma nayê bîra te?

Li Hesên zivirî, kenek ji zikê têr kir:

– Subhaanelaaa... îro meselên min û te diçin û tên li ser kakil û mewîjan dicivin. Ev çî îş e, Hesên efendî?

Hesên bi zorê biçirî, lê birîna wî ji kûr ve bû. Dizanî ku bi vê gotinê Necat efendî kevir davêje forqîtiya xwîşkê wî ya Sûnayê. Ev kayê kevin bû ku dihat bakirin. Tafilê bi xwe ve hat, li xwe dananî. Herwekî ne jê re, ji yekî dinê re hatibe gotin, axaftin ji ber Necat efendî hilanî:

– Necat efendî, xêr û xweşiya wê çaxê hebû. Bihî û bereket, qedir û qîmet, însaniyet wê çaxê hebû. Herkes bi ciyê xwe dizanî wê çaxê. Gundî bi gundîtiya xwe, bajarî bi bajarîtiya xwe dizanî. Hedê bavê kê bû bi şev sîleh berdin. Di navbera vira û bajêr de qamyonek dixebitî, lê hedê bavê gundiyan bû ku lê siwar bin. Ji xwe ji eskeriyê heta eskeriyê ancax riya gundiyan bi bajêr keta. Îro tu dibînî ehlê qesebê bi mînbûsan diçin bajêr, lê gundî tenezul nakin bi mînbûsan herin bi teqsiyan diçin. Ji ber vê ye ku bihnûbereket, qedir û qîmet rabiye, nemaye. Te dît, wê çaxê çiqas xweş bû. Gava ku yek biçûna bajêr, yek bi yek ji derûcîranên xwe xatir dixwest. Digot: “De bi xatirê we. Xêra xwe min helal kin. Çûyîn heye, hatin tune, hatin heye dîtî tune...” Merivên wî yê nêzîk hetanî ber qamyonê wê pê re biçûna, wî verêkirina. Lê îro... navbera vê derê û bajêr biye saet û nîv. Diçî û têt qet haya kesî jê tune. Wê çaxê ma bi vî awayî bû? Ku bavên me diçûn bajêr di veqerê de ji mezinan re cil û caw, ji zarokan re şekir tanîn. Şekirê sorê qulat. Me ew bi benik ve-

dikirin, dikirin xirxal û davêtin stuyê xwe. Niha ew şekirê qulat jî nema. Berê kê dikaribû goşt bikire û bixwe. Gundî çî bigire piraniya qesebê jî nikaribûn ji salê du caran goşt bixwin. Wê çaxê hin yên mîna me eşrefên qesebê yên xuyanî jî heftê carekê du caran dixwarin. Wê çaxê qesabek an du qesab hebûn di qesebê de. Lê îro... panzdeh in, bîst in... Hetanî nîvro piça, pirtika goşt namîne. Têv jî ji êrîşkirina gundiyan. Gundiyan qesebe li ehliyan haram kirine. Îro pereyên ku bi gundiyan re hene, bi me eşrefan re tune. Malên wan gişt bi awakî modern raxistî ne, yên me hê li ser sêra berê.

Eliyê Şêx Îsa, ji qabilê ku xweya wî jî di vê xwarinê de hebe ket nav axaftinê:

– Efendim, yê ku gundî li ser serê me bi serûçav kir dewlet e. Ev sûc, xeta, guneh û xirabî yên dewletê ne. Dewlet e yê viya li me kir. Dewlet... dewlet... dewlet...

Di “dewlet” a pêşîn de Albay^(*) Yasîn di ber derî de derbas bû, di “dewlet” a duyem de guhê xwe mûç kir û li hundirê dikanê mêyze kir, di “dewlet” a dawîn de ket hundir.

Gişt rabûn piyan. Necat efendî bi destê wî girt:

– Bi ser çavan re efendim, bi xêr hatî.

Albay Yasîn dengê xwe nekir, derbasî masê bû, li ciyê ku ji Necat efendî vala bûyî rûnişt. Necat efendî di navberê de bangî çaygerê qehwê kir û hat li ser kursîkî bi cih bû. Çayger hat, Necat efendî pênc şîr xwestin. Qewîtiya şîrê baş anînê ji bîr ranekir. Çayger çû. Necat efendî ji çavîka masê pakêta cixarê ya amerîkanî derxist, pêşiyê pêşkêşî Albay kir û dûre li yên dinê gerand. Pakêt danî ser masê, nêzikî mevanê bi qedir.

Albay Yasîn pirsya yek bi yekî kir. Navê wan, karê wan,

gund û bajarê wan yek bi yek. Tişteki jê ve biyanî nema. Şîr hatin, belav bûn. Albay Yasîn qurtek li şîrê xwe xist, lêvên xwe alast:

– Baş e, şîrê wî ne sor e. Devê meriv naşewitîne.

Giştan bi hev re lê zivartin:

– Belê efendim, ne sor e. Devê meriv naşewitîne.

Albay Yasîn, li Eliyê Şêx Îsa zivirî:

– Ez hatim we dev ji suhbeta xwe berda. Ez nebûm maniê suhbeta we ne wisa?

Necat efendî li hêviya Elî nema:

– Hêvî dikim efendim. Ew çi gotin e? Bi hatina we em gelek dilxweş bûn.

Albay Yasîn:

– Ê... wisa be, li suhbeta xwe bidomînin.

Necat efendî dest pê kir. Ji xweşiya berê, zept û repta berê, razî bûyîna ji jiyana berê, hatina gundiyan û qesebê, hovîtiya gundiyan a berê û li ser serê bajariyan rabûna wan a îroyîn, ferqiyeta forsa bekçîkî berê û paxav pênekirina bi generalekî îroyîn... Kurtiya gotinê ji serî heta niha digel hev çi axafti-bûn, gişt yek bi yek li ber mêvanê xwe î nû rêtin.

Mêvanê nû bi pênuşa xwe li ser rojnamê hin îşaret xêz dikir; carcarna “ya?! wisa ha? hela hela... Ê wekî din?” digot û bi wan dida nîşandayin ku guhê wî her li wan e. Gotina Necat efendî yê “xwezila ev milyonên min bla nebûna lê ew rojên berê paş ve bihatina. Ji bo wan rojên xweş minê milyonên xwe bida” di serê wî de dizimiya. Daweta qîza xwe ya Aycan bibîr anî, cihêzê wê... Hel-la hel-la... Ew albayekî dewletê bû lê bi milyonan nikaribû biaxife. Lê ev lixwegirê (muteahid) zêzewatfroşê eskeriyê bi milyonan diaxaft. Bi wan zêzewatê rizî, fêkiyên kurmî milyonan kar dikir ha?!...

Bi rastî milyonên Necat efendî yên wî yên arizî nîn bûn. Çar tevkar bûn. Bi her çaran hê milyon û nîv – du milyonên wan diqediya. Niha dev ji lixwegiriya zêzewat û fêkiyan berdabûn, dest bi ya avakirinê kiribûn. Lê bla qet. Albay ji qîza xwe re sarincek (bûzdolabî) kirîbû, lê hê makîna cilşoyê nekirîbû. Dabeşa (teqşid) deynê sarincê hê serê vê meha ha qediyabû. Hê çi lazim bû... Digel van diviyahiyan ew ji rewş û pergala dewletê, ji ya îroyîn xweş bû, lê ev çavsorên ha ne razî bûn. Na! na! ev jî anarşîst bûn. Ne razî bûyina ji dewletê ha bi çekdarî, ha bi vî awayî ... Ma cihêtiya wan çi hebû ji hev. Hem jî di vê rewşê, di rewşa gerandina awarte (sıkiyönetim) de. Albay dîsa bi wan re niqirand: “Ya!... hel-la hel-la...” Manyeto kir, rakir ahîzê, rawesta “(...) nimro grêde”, ji pakêtê cixarek kişand, kir nav lêvên xwe. Li Necat efendî nihêrt. Necat efendî rabû ser xwe, bi hestê xwe cixara wî vexist. Albay hilm lêxist, duyê wê di firnikên xwe de belav kir. Bi wî serî re axaft: “Ez Albay Gülmesin. Çakır başçawîş bide min.”

“Kayzer”ke(**) leşkeriyê li ber derî rawesta, başçawîşek û çar cendirmê rapêçandî jê peya bûn, ketin dikanê. Albay Yasîn rabû ser xwe, gote başçawîş: “Van efendiyan bibe, di ciyê mêvanan de biezimîne.”

Her çar efendî di nava zencîra çar cendirman de li “kayzer”ê siwar bûn. “Kayzer” bi lez ji wê dûr bû.

Dotira rojê serê sibê, di navbera du cendirman de Necat efendî derxistin hizûra mazûvan. Albay Yasîn kaxizê îfadê wan dirêjî Necat efendî kir: “Pêşiyê bixwîne û dû re îmze ke.” Necat efendî kaxiz seranser xwend. Reng û rûçik lê guherî, mîna miriyê ji bin gorê derxistibin wisa reng jê çû. “Li ordiyê heqaret”, “piçûk dîtina hêzên çekdarî yên dewletê”,

“li hember pêşveçûna ekonomîk ya welatî propaganda kirin”, “dewrana yekpartîtiyê bo gundiyan wek dewra zilmê û dîktatorî dîtin”, demokrasîyê û pergala makeqanûna şêst û yekê ji bo ehlê qesebe û bajêr neqenc dîtin, li hember vê pergale di nav gel de propaganda kirin”, “welatiyên me yên ezîz; tucarê bajêr û qesebê di têkiliyên danûstandina bi gundiyan re bi sextekarî û hîlebaziye sûcdar kirin û bi vê riyê di navbera wan de tovê neyartiyê tovkirin...” Necat efendî û hevalên xwe bi van sûcan dihatin sûcdarkirin. Albay Yasîn Gülmesin pê re qencîkê kir, jê re vana got û madeyên wan ên di qanûna cezayê de jî yek bi yek vegot. Necat efendî piştî îmza avêtinê, bi destûr dana Albay telefonê hevalê xwe Selîm kir. Bi dengêkî nîv girînî gotê: “Selîm çi bivê bike, me bifilitîne.” Paşê zivirî cem hevalên xwe. Her sê efendiyan hevalên wî rabûn piya. Sebrî efendî pirsî: “Çi bû?” Necat bi kovanî bişirî: “Yasîn im, Gülmesîn im, ez hatime, we dixesînim.” Pê re jî bi qevda destê xwe yê çepê bi enîşka xwe yê rastê girt, destê xwe yê rastê kir kulm û zendê xwe yê rastê bi wî awayî drêjî wan kir.

Roja heştan hatin berdan. Serê wan bi leşkerkî tevî simbêlan kurkirî bû. Necat efendî heta sê mehan derneket derva. Berî derketinê bi sê rojan, vexwendînameyek (dawetiye) stend. Bi du saet dû stendina vexwendînameyê re zîvkir Evdilmecîd hat malê; zincîreke zêr da Necat efendî, dêlva wê ve çil hezar banqinot ên 1972-3 bi jmartin stend û çû.

Şêva sêyem salona gazînoyê mîna hewîma masîyan bi dev re bû. Daweta qîza Albay Yasîn bû. Necat efendî jî di nav vexwendîyan de bû. Di qutiye de zincîra zêrîn bire da bûkê, bûk û zavê herdiwan jî pîroz kir. Albay hat ket milê wî bi ber bufeyê ve bir. Li ber bufeyê çend zabit jî hebûn. Albay

du wiskî xwestin, wiskî hatin. Albay û Necat efendî piyanan ji xweşiya hev re hilanîn. Piştî vexwarinê, Albay ji komê re got: "Hey... hey!... heft xwezil bi wan rojan, hey gidî dinya ew rojên berê çi roj bûn..." Li Necat efendî nihêrt: "Ne wisa Necat efendî?!" Çav di nav serê Necat efendî de gir bûn, gewr bûn. Riyê wî zer bû. Lê dîsa bi xwe şihitî, got: "Belê Albayê min. Heft xwezil bi wan rojan, lê bi xêra serê sê sed û çil hezaaaa... hezarr... hezarî." Gotina xwe hê neqedand, li hev şewişî, gurmîn ji betonê çû. Necat efendî xerîqî, li erdê bû terş û ma.

(*) albay: mîralay, colonel

(**) trêmbêla pişt vekirî ya bar û kesan, destkîra alman, marka kaiser e.

ŞİFA BI XWEDÊ YE

Doktor Xelîl Îbrahîm beg derbasî ber masa xwe bû. Pelekî ji bloka reçetê kişand, rahişt pênûsê, “Cembeli” nivisand, tarîxa rojê avêtê. Li aliyê çepê “R” ke bi dûvik a bi rîşik; bi lêhînbûyin û bi lêrûniştina destan kişand. Ev “R” ya ha, kî zane belkî ya sed hezarî, belkî ya pênc sed hezar û pênc sed û yekê bû ku bi wê xêz kişandina hînbûyî dihat kişandin li ser pelê reçeteya saya. Li pişt Doktor beg, du dîplomayên camekankirî bi dîwar ve daleqandî hebûn. Yek jê ya Fakulteya Tibê ya Îstenbolê, ya diduyan jî ya pisporiya êşîkên hundirîn. Di navbera herduwan de jî dîsa nivîsaneke camekan kirî; bi tîpên gir û bedew xwe pijî nav çavên seredanan dikir: “ŞİFA BI XWEDÊ YE”. Kêmasiyek tê de nehiştibûn gelo? Ji min re wisa dihat, herwekî; “şifa bi Xwedê ye, el hukmî lillahl wahîdun qehhar” an jî “şifa bi Xwedê ye, amîn”. Bi rastî dumahîka wê bi zelalî nedihat bîra min lê ji min re herwisa dihat ku kêmasiyek tê de heye.

Doktor Xelîl Îbrahîm reçete nivisand, binî îmza kir. Drêjî min kir, bi dengê dilovanî lê ji perdeya bilind gote min:

– Van dermanan tafilê pêk bînin. Nebî nebî bi derengî keve. Divê saet lê nebuhire.

Min rahişt reçetê jê stend:

– Belê ez benî. Spas! Deynê me ez benî?

Doktor beg kurt birî:

– Hezar bes e.

– Hezar?!

– Belê... belê hezar bes e. Hun ne xerîb in.

Pirçûk bi canê min ve hatin, miyên di canê min de pij bûn, destê min rehîlî. Min rahişt hezar lîrayekî ji nav dravên kaxizîn kişand û danî ser masê. Doktor beg tafîlê bi tevgereke hînbûyî rahiştê kir berîka xwe ya rastê ya pantolon. Min baş bala xwe dayê, destê wî mîna yê min nedirehilî. Ber bi derî ve meşiya, berî ku derî li me veke, gote me:

– Şîfa bi Xwedê ye.

Bavê min bersîv dayê:

– Sedeq amentû billah.

Doktor li lawîkê dergevanê xwe yê di salonê de fetilî:

– Dora kê ye? Bila bê.

Lawik bi dengêkî kuşpene û rûniştî bang kir li nexweşan:

– 27! ... 27!... Hejmara 27 ya kê ye?

Zilamekî tevî pîreka xwe ji ciyê xwe rabû.

Ez û birayê xwe yê Cemîl ketin bin milê bavê xwe, em derketin salonê. Ziyayê zavayê min û Mîrxanê pismamê min gengî min û Cemîl kirin, bi zorê rahiştin herdû çengurên bavê me û ji me stendin. Em herdû bira fere kişîn.

Ji cem doktor rasterast em çûn “Hotel King”ê.

Otobusên Bedlîsê ji wê derê ango ji Diyarbekirê bi gelemperî piştî heştê êvarê bi rê dikevin. Gava em hatin otêlê hê saet yek û nîvê paş nîvro bû. Nexweşê me, yê rûniştin û gerê nînbû. Jê re vezelandin û razan diva. Tekîn li pêrgîngehê dinihêrî. Ji mêj ve me hevûdu dinasî. Her çiqas bihatima Diyarbekirê li vê otêlê dimam. Di her hatina xwe de jî min bexşîşeke hêja dida Tekîn ku ji bo hatina di careke dinê de, bêtirîn li min binihêrin, hay li min hebin.

Tekîn odeke bergêfereh û hênîk da me. Me nexweşê xwe bir bicîh kir. Bi pêşbîra dermanên di reçetê kirîne dakîşim

jêrê.

Saet çar û nivê paş nivro bû. Di xwêdanê de şilopilo bû bûm. Li serê çariyana ber Mizgefta Nebî, şerbetfiroşan ta-sên xwe yên şerbetê wek zengil li hev dixistin û diqîrîn:

– Ava sûsê, bavê min...

Dengê yekî bi dengê bilintir dengên dîtir dinixamt:

– Bavê Elo li vê ye brê min! Bavê Elo li vir...

Bavê Elo navdar bû. Çend caran min jê ava sûsê vexwari bû, bi rastî jî ya wî ji dil ava sûsê bû; bi bihna xwe, bi çêja xwe ava sûsê bû.

Mîratên lingên min bi min re nedikişîn. Di vê helekela Tîrmeha Diyarbekirê de ji Deriyê Serayê heta Merkez Bankê, ji Deriyê Çiyê heta Deriyê Mêrdînê, ji ber Minara Çarpê heta Deriyê Êrfayê tu dermanfiroş nemabûn ku yek bi yek bi peyatî lê negeriyabim. Bersîva giştan jî bi kurtebirî: “Tu-ne...”

Bavê Elo tasa nû spîkirî, ji bilbilîka kûpê şerbetê heta ber dev dagirt, dirêjî min kir. Min rahişt tasa sifir, bihno bihno jê bi firkirinê vexwar.

Westiyana min ne ji rêveçûnê, ji hêrsa bû. Ji hêrsa derman peydanekirinê... Gava ku diketim kîjan dermanxanê, çi şagirt çi osta çav bi reçeta destê min diketin, herwekî ku ez polisê nependî yê narkotîkê bim û hatibim ji wan eroîn an morfîn dixwazm wisa bi mirûzekê tirs, bi awirên çepel li min dinihêrîn û bersîva neyînîyê didan min. Di destpêkê de, li çend ciyan, ez di xwe de ketim şikê: Li derva li ser camekanê bi tirkî “eczane” dinivîsî, lê gava diketim hundirê dikanê; beqaliye, etariye çi bêjî tê de hebûn. Kûpên cam ên kolonya û lewenta vekirî, marqe bi marqe û celeb bi celeb şûşeyên qolonya di refikan de rêzkirî, sabûnên bihndar marqe bi

marqe û cur bi cur, qavqavkên xemilandî û giranbiha, me-
mikên pitikan celeb bi celeb, berdilk û derpiyên pitikan,
leystokên zarûkan yên ser avê û yên bejayiyê, qaz û werde-
kên naylon, bot, êlek û simîdên avjeniyê, boyax, şe û firçe-
yên por, neynikên pîrekan, mûçink, macûn û firçeyên diran-
nan, pêlavên lastîk ên sporê, destmal û pêjgîrên kaxizîn,
podra, rûj, merhem û dermanên bedewiyê, sutyenên pîre-
kan...

Gava ji dikanê derdiketim min dîsa bala xwe dida cameka-
nê, belê li serê “eczane”, “pharmacie” û bi tîpên yûnanî tiş-
tek din nivîsandî bû; bi maneya etariyê “parfumeri” filan lê
nenivîsandî bû.

Min li ser hev sê tas ava sûsê fît kir, tasa vala digel heqê
wê da Bavê Elo, zivirîm otêlê.

Gava ketim navdera oda bavê xwe, bi nûzîn, nalîn û nîrî-
neke tevlihev kir birrebirr:

– Tu li ku derê yî? Çûy kîjan cehnîmê?

– Min bi stûxwarî bersîv da:

– Çûbûm ku derman bikirim.

– Te kirî?

– Ne xêr. Mixabin min peyda nekir.

Bavê min yek car inirî, bi borreborr:

– Siktir be ji pêş çavê min here. Warê kor! Meriv dibê qey
xweynê ji belika guhê te berdane. Bêkêrê bêkêr...

– Bi dengêkî giramgir:

– Bavo! ez xulam xwe meqehirîne. Ez li hemû dermanfi-
roşê Diyarbekirê geriyam, lê peyda nebûn. Ka qey bi destê
min e çêkirina demanan?

Cemîlê birayê min rabû pê, ji min pirsî. Min dermanfiroşê
ku lê geriyabûm yek bi yek jê re gotin. Ez firêqet bûm.

Cemîl:

– Keko tu çûy Baxlar (Rezan) û Ofîsê?

Bi şêleke ecêbmayî:

– Na... Çima qey li wê jî dermanfroş hene?

Cemîl bersîva min neda. Ji min reçetê xwest. Min ji nerma xwe de reçete dayê. Ew û zavayê min rabûn çûn ku herin Baxlar û Ofîsê.

Kêr li min bixistina wê dilopeke xweynê jê nehata. Rast bû, ez bêkêr bûm. Çawa dermanfroşên Baxlar û Ofîsê nehatibûn bîra min. Lê ku Cemîl û Ziya ji wê derê derman peyda bikirana, wê rewşa min a di ber çavê bavê min de çawa biba?... Hem nexweş e hem kal e û hem jî bi gazin û lome ye. Heta Bedlîsê, çi heta Bedlîsê belkî heta mirinê ewê viya li riye min xista û bigota: “Te nikarîbû dermanek bikiriya, tu hê jî dibêjî ez war im?!”

Ez weşeke xweş li cem bavê xwe rûniştim. Ji nişka ve bi daxwaziyeke dijwar dilê min bijiya cixare kişandinê. Pismamên min Mîrxan û Keleş li balê bûn. Rabûm, dakiştim salona li qata xwarê.

Li koşekê bi cih bûm. Min çayek xwest. Cindiyê me î Tatwanî ber bi çavê min ket. Min destê xwe jê re hejand. Cindî ez dîtîm, ber bi aliyê min ve hat. Ez ji berê rabûm piya:

– Bixêr hatî! Tu û van deran?

– Xêra Xwedê li te be. Wellahî hebek îşê min hebû.

– Xêr be, îşekî çawa?

– Dilê min û çûyina Almanayê heye, ez hatim ji bo pasaport stendî.

– Te pasaport stend?

– Naxêr. Ezê hê nû serî lêxim. Li hêviya Tekîn im; hin sergêjayiyên wî hene, bla jê vala bibe.

– Çi peywendiya Tekîn û pasaportê bi hev re hene?

Cindî di binê simbêlan de bişirî û got:

– Ûsiv beg ma peywendiya Tekîn û çî bi hev tunene ku? Niha ku ez rasterast serî li şuhba pasaportê xim, heta meh an meh û nîvevekê dê biawiqim. Lê bi navgîniya Tekîn, kesî nemirî heta roja çaran ewê bi hev keve.

Serê min negihîşt vî karî, vî îşî. Min tiştê negot, lê di maneya serwext nebûnê de min serê xwe hejand. Cindî bi aliyê pêrgîngehê ve serê xwe zivart û nihêrî. Dû re rabû ser xwe û gote min:

– Vî qasî bi destûra te.

– Hêvî dikim... ser çavan.

Cindî ber bi pêrgîngehê ve meşiya, li ber pêrgîngehê ew û Cemîlê birayê min û Ziya leqayî hevûdu bûn, pirsra hevûdu kirin. Ez jî rabûm. Cemîl û Ziya çav bi min ketin, ber bi min ve hatin. Bê axaftin serê xwe bi belengazî, di maneya peyda nekirinê de hejandin. Min ji wan pirsî:

– Çawa bû? We peyda nekir?

Cemîl:

– Keko welahî me dermanfiroşên Baxlar û Ofîsê serûbinê hev kirin, lê mixabin me tiştê bi dest nexist.

Em hilkişîn jorê cem nexweşê xwe. Me nexweşê xwe li hêviya Keleş û Mîrxan hişt ku di saet nehê êvarê de bi otobusê herin Bedlîsê. Min sê nusxe fotokopiya reçetê derxistin: Yek da Mîrxan, yek da Cemîl, yek da Ziya û eslê wê jî bi min re ma. Min tafîlê Ziya verêkir; ewê biçûya Erxenî, Elezîz, Bîngol û Mûşê. Ku li wan deran jî peyda nebiwa wê heta Wanê biçûya. Piştî verêkirina Ziya em çûn Deriyê Mêrdînê min Cemîl jî bi teqşiyê verêkir; Ewê jî biçûya Mêrdînê, Stewrê, Midyadê, di ser Kercewsê de biziviriya Batmanê, di ser Bişê-

rî û Gurdêlanê de biçûya Sêrtê, ji wê derê jî biçûya Bedlîsê. Siwêrek, Ûrfa, Bîrecûk, Nizîb, Entab û heta Edenê para min diketin.

Gava ez li otobusê siwar bûm tiştêkî gelek xerîb hate bîra min: “Di şerkariya peydakirina dermanan de qumandarê cebha Enteb û Edenê Ûsiv Şengalî...” “Qumandar” û “cebhe” li xweşa min nedihatin. Ez lê fikirîm: Himm... tamam ev xweş e; “fermandarê eniya rojava” an jî “fermandarê eniya Ûrfa–Entab–Edenê Ûsiv Şengalî...” Lê rutbe? Min rutbê nedît. “General” bêjin çawa ye? himmm... Pîr bilind dikeve ne wisa?

Rastiyêke vê hebû. Di sedsaleyê bîstî de li bajarekî mîna Diyarbekirê ku meriv hin dermanê bijûndariyê peyda neke û sirf ji bo peydakirina dermanan li çar alî, li qesebe û bajarên belav bibe; ku ev êdî “şerkariya di eniya bidestxistina dermanan” nîne, lê çi ye? Ku di damezranên dewletî yê bijûndariyê de di vê sedsaleyê de, ne ku derman ji binî tunebin lê li her derî serûmên mar û dûpişkan qet ji binî tunebin, mirov jî pêvedana mar û dûpişkan bimirin û ew rewş di rojnameyan de bi qîreçîr bê nivisandin; navê vê kirina min ku ne “şerkariya di enî ye” lê çi ye?

Roja pênc zivirîm Diyarbekirê lê bi destekî vala û rûyekî reş. Pênc roj; bi şevê û bi rojê pênc roj. Bi otobusê, bi mînbûsê, bi teqsiyê pênc roj... Li her qesebe û bajarî dikan bi dikan li dermanfiroşan bi gerîne pênc roj... Bi bajarên xopan mîna Siwêreg û Mereşê pênc roj... Bi peydanekirina dermanan pênc roj... Bi bêxewî, bi westiyên û windakirina meferê pênc roj...

Li Seyrantepê jî otobusê peya bûm. Westiyên bi serê nikulê bêvila min girtibû û min li pey xwe bi gemirandinî diki-

şand. Gevzika kera hate bîra min, çi tişteki xerîb e, ne wisa? Lê ez bawer im ku tu kes mîna min a wê gavê bi rûmeta wê gevizînê nizane, kes mîna min a wê qasê bi daxwaziyeke diwar a gevizînê, gevizînê naxwaze. Ax xwezila ne ji şerma ji mirovan biwa, min bikariba xwe têr li vê rasta ha bigevizanda da ev jan û sistî ji movikên canê min derketa. Ji nişka ve min xwest tevzîkê bidim xwe lê tafilê lê warqilûm ku ez li garajê me û hawirdorê min bi boşahiya mirovan mîna pêlên di deryayê dikele. Ji naçarî min dev ji vê daxwaziya xwe berda. Dengêkî bangkirinê bi guhê min ve hat, li aliyê denghatinê ve zivirîm. Cindî û yekî dinê bûn. Me kêfxweşî di hevûdu da. Cindî hevalê xwe bi min da nasîn: Elîşanê Motkî... Li Elîşan fetilîm:

– Di min bibûre! Welahî serê min ewqas gêj e û ez jî ewqas westiyame ku ronahî di çavê min de nemaye, ji ber vê min tu nenasî.

Elîşan:

– Hêvî dikim, ev çi gotine. Ma ez te nasnakim qey...
 – Ê bi xêr û xweşî hatî. Ji Almanyayê kengê hatî?
 – Welahî çi bigire wayê hefta min diqede.
 – Ya?! Bi xêr hatî. Hê nû diçî Bedlîsê an ji Bedlîsê têy?
 – Duh ji Bedlîsê hatim. Çawa?
 – Xêr bû însellah?
 – Welahî hin mark hebûn, min xwest ku hûr kim; lê çûm kîjan bankê hûr nekirin. Yê ku got “lîsta bihayê nû hê nehatiye”, yê ku got “şuhba me li kambiyoya biyanî nanihêre”. Her yekî bi awakî got.

– Te jî anîn Diyarbekirê?

– Belê lê...

Cindî gotin ji berê hilanî:

– Dilê Xwedê pê şewitî ku leqayî min hat. Heke na ewê bi-bira Merkez bankê, bi erzanî bifirota. Me bir da Tekîn, baş bû, ji bihayê resmî bi pênc lîra zêdetir me pê da hûrkin.

– Hela hela... Tekîn mark pê çi dike?

Cindî leqayî naşîtekî hatibû, bi xasûkî bişirî:

– Ohoooo...o! Ûsiv beg! Tekîn her tişt e. Diravên biyanî dikire û difiroşe. Herwekî ku ez bûm ax û xwelî Merkez bankê ji deh dolarî zêdetir dravê biyanî neda min. Ez çûm cem Tekîn min bi heftê hezarî dolar û mark jê kirin.

– Ha bera pasaporta te çi bû?

– Bi dilgeşî bişirî:

– Ku pasaport neqediya, min dikaribû diravên biyanî biki-riya?

Min rahişt destê Cindî û Elîşan, xatir ji wan xwest û şiqitîm bajêr.

Bi tihnbûyineke dijwar bi xwe hisiyam, hişyar bûm. Rabûm, bi lezûbez min dest û serçavê xwe şûştin. Min serûguhê xwe da hev. Ji odê derketim, peya bûm salonê. Çûm pêrgîngêhê, Tekîn bi zilamekî re bilî bû. Çav bi min ket, bi rûgeşî:

– Êvarbaş! ez benî.

– Êvarbaş... Ji bo Bedlîsê minê telefonekê hevî bikira.

Tekîn bi tiliya xwe ya îşaretê ve, got:

– Saniyekê ez benî.

Ji axaftina Tekîn, zilamê ku pê re bilî dibû doktor bû. Mala doktor di tariyê de mabû, ji Tekîn ampûlên elektrîkê dixwest.

Tekîn bi dengêkî nizim jê pirsî:

– We çend divên?

– Ku gengaz be çar... Ji kerema xwe re.

Tekîn li zîla hundir ya bangkirina garsonan xist. Garsonek hat, li ber pêngîngehê rawestî:

– Fermo?!

Tekîn lê zivirî, ji berîka xwe pênc sed lira derxist, dirêjî garson kir:

– Bi lez here çar ampûlan bike pakêt û bîne.

Garson rahişt diravê kaxizîn kir berîka xwe û di deriyê otêlê yê derveyîn de ji çavan nependî bû, çû. Tekîn li min zivirî:

– Di min bibûre.

– Hêvî dikim... Minê telefonê bixwesta, ji Bedlîsê re.

Tekîn numerator gerand:

– Alo!...

Li salonê derbasî quncikeke vala bûm. Garson ewê çav bi min ketibe ku çend rojnameyên rojê anî danî ber min. Dû re bi endaze rahişt xwelîdanka belûr bir vala kir, piştî paqij kirinê anî danî ser masê. Bi pîr û pergala hînbûyî ya garsoniyê vekişî. Min jê çay xwest. Serê xwe bi giramgirî tewand:

– Sersera ezbenî.

Gonga kathijmêrê ya di salonê bi tingîneke zirav li dehî xist.

Pêre pêre Erdal ket bîra min. Erdal avûkat bû, li Diyarbekirê. Hevalê min î fakultê bû. Me ji hevûdu gelek hez dikir. Di nav xortên Diyarbekirî de, ew xortekî gelek hêja bû; sergiran, zîrek, bi şipil û di dersan de jî gelek jêhatî. Li cuzdanê xwe geriyam, min qertê wî dît; telefona malê tê de nivisandî bû. Rabûm çûm ber pêngîngehê, min numarê da Tekîn ji bo lêgerînê. Tekîn li mala wî geriya, mal derket lê Erdal ne li malê bû. Pîreka wî li yê ku li Erdal digeriya pirsî. Min navê

xwe û navnîşana xwe ya otêlê dayê; gava biziviriya malê bla ji kerema xwe re li min bigeriya.

Pejneke xayîn serê xwe di bîra min de pij kir û bi min ke-niya: “Heta îro tiştê ku lê geriyayî te çi ji wan bi dest xist ku Erdal bibînî? Tu herî ber ava Firatê ewê av li te biçike.”

Nizanim, ev pejna min rastiyê an nerastiyê digote min. Lê ji min re wisa dixwiya ku ji zaroktiya xwe û heta îro min xwestibe çi tiştî bi dest xim, ew bi destê min ve nehatiye. Vêca tiştên min ên ji aliyê min ve ku hatibûn bidestxistin yek bi yek li pêş çavên min, mîna wêneyên di sînemayê de bi giranî derbas dibûn û digotin min: “Lê em?” Ew pejna min a xayin bersîvê ji ber min hiltanî û bi bişirandineke tinazkir digote wan: “De siktir bin lo! Ji we bi herkesî re heye, ma hun jî xwe ji ni’metan dibînin?”

Ez di navbera şerkariya van herdû pejnên dijber de bi saetan mam, hatim perçiqandin, hatim gemirandin, hatim gevizandin. Dengê Tekîn ez filitandim ji vê rewşa ne xweş. Tekîn diqîrî:

– Yûsif beg! Yûsif beg!... Telefon.

Bi bazdan çûm.

– Ji ku derê ye? Bedlîs e?

– Na! Erdal beg li te digere.

Min rahişt ahîzê:

– Alo! Ez Yûsif Şengal. Êvar baş Erdal beg! Çawa yî baş î?

– Spas! Tu û van deran? Tu çawa yî?

– Welahî qet mepirse. Tu zanî nimara telefona Osman beg û ya Nejat ê me yê eczacî li Îstenbolê, ji min re lazim e. Ku li cem te hebe xêra xwe bidî min.

– Xêr be însellah ?

– Çi xêr... çî hal... Îro çend roj in ku bavê min jî satilcanê nexweş e. Me ew anî ba Xelîl Îbrahîm beg. Lê ji Edenê heta Wanê tu der û dever neman ku em lê negeriyên, me derman peyda nekirin. Vêca ezê telefonê Osman beg, Anqerê û yê Nejat beg Îstebolê bikim, ku heta sibê êvarê peyda bikin, dusibe siwarê min bi balafirê herim bînim.

Erdal nîmareyên telefonên herdiwan jî dane min, min li cem xwe nivisandin. Min spasî wî kir, dû re ahîzê danî ciyê wê. Min spasî Tekîn jî kir. Tekîn navê dermanan jî min pirsî. Min reçete derxist, jî reçetê navê wan xwendin. Tekîn got te min:

– Niha tu jî bona van dermanan li van derayî, ev çend roj in?

Bi kovanî min bersîv dayê:

– Belê wele. Ji bona vana li van deran im.

– Çima te jî min re negot?

– Minê jî te re bigota çî?

Tekîn li zîla hundir xist, garsonekî hat. Tekîn gotê:

– Ji min re wiskiyek bi qeşem jî dolabê. Yûsif beg te çawa divê?

– Spas bla ya min jî welê be.

Tekîn li garson zivirî:

– Du wiskî bi qeşem. Ji ya skoç. Ehmed li wê be, Ehmed, ku ew ne li wê be, Necmî bişîne.

Garson çû. Du deqîqe şûn de digel du piyan wiskî û garsonekî ve hatin. Tekîn reçete drêjî garsonê dinê kir:

– Ehmed! Ji kerema xwe re here cem Şêxmûs, îşev dora wî ya şevê ye, bla van dermana bide te.

Ehmed serê xwe di meqamê erê de hejand. Tekîn jî berîka xwe du hezar lîra derxist, dirêjî Ehmed kir. Ehmed çû. Gar-

sonê dinê piyana wiskiyê dirêjî min kir, min a xwe hilanî, lê di qirika min de nediçû xwarê. Tekîn piyana xwe bilind kir:

– Haydê ji xweşiya te re, Yûsif beg!

– Ji xweşiya te re...

–...

Pênc deqîqe şûn de Ehmed tevî dermanan –ew dermanên ku di reçetê de nivisandî bûn, tevî wan bi xwe– hat. Ehmed pakêt dirêjî Tekîn kir. Min pakêt vekir, tu têvelî tê tunebûn, ew bi xwe bûn. Ez li Tekîn zivirîm:

– Ev çawa dibe?

– Çawa?! Çi çawa dibe?

– Dermanfiroş di Diyarbekirê de neman ku ez lê negerîm û min peyda nekirin. Ji bona wan Entab, Edene, Mereş û Meletye ji ber lingê min nefilitîn.

Tekîn gotina min di devê min de hişt:

– Derman wisa peyda nabin ku. Tu zanî Yûsif beg! Ma avûkatî navgîneke di navbera dozdar û mehkemê de nîn e? Ne wisa? Ê divê navgînek di navbera dermanfiroş û nexweşan de jî hebe. Tu rabûyî bi serê xwe çûyî, te reçete dirêjî wan kiriye û gotiye “ev derman hene?” Derman wisa nayên kirîn...

Bera jî wisa ha... Ji kerîtî min aqil pê negihand. Ew qas sal, aw qas xwendin bereday çûye. Ji pasaport derxistinê, ji kirîn û firotana dolar û sterlîn, ji peydakirina ampûlên elektrîkê, ji kirînûfirotana wiskî, marlboro, divê min bizaniya ku derman jî peyda dibin, lê li otêla me. Belkî benzîn û lîkîdgaz jî peyda dibe. Ax kero ax!...

Berdestî sibê li Bedlîsê ji otobusê peya bûm. Çûm malê, deriyê me vekirî li ser piştê bû. Ewê zû rabûbin. Ez ketim eywanê, çend cîranên me yên nêzîk rûniştibûn, ku çav bi

min ketin gişt rabûn. Min li bavê xwe pirsî, Hacî Beşîr Axa bi dilovanî ez hembêz kirim û gote min: "Bla serê te sax be!" Min bîr pê nebirê: "Hela hela ev çi dibêje bla serê te sax be." Ez çûm ber nivîna bavê xwe, min şemla wî ji ser çavê wî avêt. Çavê wî vekirbûn, li min dinihêrîn. Na na. Çavê wî vekirbûn lê nivistî bû, ne hişyar bû. Min ew hejand:

– Bavo! bavo! Min derman peyda kirin. Vayê min anîn.

Di gotina min de tu tiştêkî zîz tunebû, lê hejyan bi wan ket, gişt bi hev re girîn. Li wan zivirîm:

– Êra xêr e? Hun ji bona çi digirîn?

Hacî Beşîr axa hat, bi milê min î rastê girt. Ji wî tirê ku ezê bikevim. Min dengê xwe dernexist. Bi destekî jî piştî min miz da û pê re gote min:

– Bla serê te û merivê te sax bin, Ûsiv, ronîya min! Bavê te mir, birayê min.

Ez lê zivirîm:

– Tu dîn î, jîr î? Tu nabînî ku min jê re derman anîne? Ka lê binihêre ku çavên wî çawa vekirîne, li hêviya dermanan e. Bavê min nemiriye, çavên wî li hêviya dermanan qerimîne.

Hacî Beşîr axa dev ji min bernedida. Bi herdû milên min girt û li nav çavê min nihêrî.

– Ûsivê min! Derman bi Xwedê ye lawo, şîfa bi xwedê ye.

Bera rast e? Şîfa bi Xwedê ye? Çima derman bi destê Tekîn e, çima şîfa bi destê Xwedê ye, hîim? Ku derman ne bi destê Tekîn biwa, wê gavê ewê şîfa bi destê kê biya gelo?

Min ew qas sal xwend jî beredayî bû, hê jî tenegehîştîm ku şîfa bi destê kê ye? Nemaze şîfa satilcanê, ya bi derman peydakirinê bi destê kê û ya bi derman peydanekirinê bi destê kê?

Ku hun rastiya wê bizanibin ji kerema xwe re ji min re bi namekê binivisînin. Navnîşana min ev e: “Xaziyê şerkariya derman peydakirinê li eniya rojava, Êsiv Şengalî, Bedlîs.”

Li hêviya we me, ji bîr mekin.

KA MERIVATÎ MAYE?

Hesenê Xelîl li ber siya danê êvarê qilûzka rûniştî bû, Pişta xwe dabû dîwêr. Şewqa wî li serî, li aliyê çepê xwarkirî bû, bi destê xwe yê rastê serê xwe dixurand. Ne ku serê wî dixuriya an gîrê wî rabûbû, kurmê wî ev bû; gava li tiştêkî bifikirîya bi tiliya xwe ya gustîrkê ya rastê şewqa xwe li aliyê çepê yek alî dikir û bi wê tiliyê serê xwe dixurand.

Aytanê ji dermalê derket, bi lotik û çindikan ber bi deriyê hewşê ve da tirada. Nişka ve gazî kir:

– Bavo! Ho bavo! Aaapo! aaapo! aaapo! apê miş!

Dengê Eliyê Xelîl ji dûrî ve hat:

– Tu sebra apo yî, tu qama apo yî, tu çira apo yî, tu berxîka apo yî...

Eliyê Xelîl bi destê Aytanê girtibû û dihat. Selav li birayê xwe kir. Hesen bi selav vegirtinê re xwe lipijand, xwedê–negiravî ku rabe ser xwe, lê hat bîra wî ku kekê wî ye, tevgera xwe xerab nekir. Lê got:

– Aytê! Madem ji apê xwe wisa pir hez dikî, de here jê re kursîkî bîne.

Dû re li Elî zivirî, gotê:

– Erd hênik e, tu li erdê rûnanêy?

Elî li erdê çolemêrgî rûnişt, pala xwe da dîwêr.

Qasekî vir de wir de ji alûbalê dinya gewrik axifîn. Di vê navê de Perîşanê hat pîrsa tiyê xwe kir, qasekî li ba wan rûnişt û dû re rabû çû.

Elî gote birayê xwe:

– De wele êvar e, destê min ji te nabe, bi destûra te be ezê rabim.

– Tu zanî.

– Heta ez bigihîjim malê, wê melê evarê bixweyine.

– Lê! lê! ancax.

Elî bi qilqilandin belegoşka xwe xurand û li Hesen zivirî:

– Hesen bira! Wele em ji ber destê mişkan di helakê de çûn. Me dafikê danî ber wan, nebû. Min dermanên wan kirî anî, nebû. Îca min bihîst ku têtjika pisîka we heye û ji we zêde ye. We têtjika pisîka xwe bida me hunê çiqas pê xwedan-xêr bibûna.

– Têtjika pisîka çi?

– Têtjika pisîka we... têtjika pisîka we lo!

– Niha tu ji bona têtjika pisîkê ewqas rê hatî?

– Wele Xwedê gotiye “qûlo rast bêje!” Min got hem ezê werim pirsra we bikim hem jî bi we ewê bihna min derê û di vê navê de jî ezê ji we têtjika pisîkê bixwazim. Ku we da mala we ava, ku we neda dîsa jî mala we ava.

Hesen:

– De xwezila keko te ez kuştibûma ji vî halî çêtir bû. De mala min di oxira te de ye; dixwazî niha agir berdê. Dixwazî Osmên tayê bitenê serjêke, ku ez bêjim “çima te wisa kir?” ne eferim ji min re. Canê min, ruhê min, zarûkên min gişt di oxira te de ne. Lêbelê ez hêvî dikim, tu daxwaziya pisîkê û têtjika pisîkê li me nekî.

– Malneşewitiyo serî binî têtjika pisîkê ye lo!

Hesen:

– Ne tu nizanî ku ev pisîk û têtjika wê di dilê me de çiqas şîrîn in? Ma te got qey bera pisîk in? Na wele... Sebra me ne.

Eliyê Xelîl bala xwe dayê, çî bêje tewş e. Tirsîya ku paşiyê wê bibe cîrnexweşî, awîrekî bi keser da Hesênê birayê xwe î jî dê û jî bavê û gotê:

– Hey!... hey felekê! Xatirê merivatîyê bi qasî rûmeta têjî-ka pisîkekê jî nemaye. Ha...ho! ha...ho! Merivatî, tu bi ku derê ve çûy?

Cemaeta îşayê belav bûbû. Mele Cemîl û Hesênê Xelîl li paşîya giştan mabûn. Mele Cemîl melê mizgeftê bû, Hesênê Xelîl jî ehlê sun–net û cemaet bû. Hesênê Xelîl jî Mele Cemîl pirsî:

– Seyda te wî karê xwe çawa kir; bi hev xist, bi hev nexist? Mele Cemîl bi keser bersîv dayê:

– Na wele Heseno. Ka kî bîst hezar dide meriv?

– Te jî Şêx Sedredîn nexwest?

– Min jî Şêx Sedredîn jî xwest, min jî Hacî Tahîr jî xwest, bereday bû.

– Mele Cemîl! jî mintirê malbata we gişt di ber benê mala wan de bûn. Hun dostên hev ên kevin bûn jî, divê ku hewcedariya te biqedanda.

Mele Cemîl serê xwe pêl kir, kulên wî jî nû ve axibî bûn. Tu bersîvek nedayê.

Hesênê Xelîl dîsa, lêbelê pirseke dinê pisî:

– Ji mintirê kirîvatîke di navbera we û mala Hacî Tahîr de hebû. Divê wî biqedanda.

–...

– Lê niha wê çawa be? Ji bo bîst hezarî ew masûm, ewê di hebsê de bimîne?

Mele Cemîl axîn rahişt û bi keser got:

– Ka merivatî maye? Ka însaniyetî? Ka îslamiyetî? Ka

wijdan û rehim û şefaquet? Ka merivatî ka Heseno?

Hesenê Xelîl di nav destên xwe de tesbîha xwe ya selewatan miz da û givaşt, di ber xwe de got:

– Belê wele ne merivatî maye, ne rehim û şefaquet... Kes êdî karê kesî naqedîne. Lê, me digot belkî li ba we alim, şêx û hecacan mabe.

Mele Cemîl rabû ser xwe; lembeyên mizgeftê vemartin. Ji bîr rakiribû ku cubê xwe derxe, li ber derî lê warqilî, lê di xwe re nedît ku bizivire. Deriyê mizgeftê bi kilîtê rada, kilît kir berîka xwe. Çend pê avêtin, di tariyê de reşahiya merivekî di wan de derket; selav li wan kir. Mele selav vegirt. Mêrik got:

– Seydayê Mele Cemîl ez hatime pey te: Sofî Sebrî miriye, xêra xwe tu bihatayî û ew bişûşt.

Mele Cemîl herwekî timî got:

– Înalîllah we îinne îleyhî racî'ûn. Kîjan Sofî Sebrî ye?

Mêrik:

– Nêzecîranê me ye. Kesî wî tune. Derûcîran xêra xwe lê dînihêrtin.

– Ya? Wax mala minê! Xwedê kesê kesan e. Xwedê bi rehim û kerema xwe şa ke. Bla hun sax bin. Dûrî we be îro çend roj e, ez hema wisa bêkêf im; nikarim xwe li ser piyan bigirim. Heke ne nexweş bama ezê bihatima, lê çawa! Ma însaniyetî û îslamiyetî nemaye!? De Xwedê xêra we mezin bike, divê ez herim malê bikevim nav nivîna.

Bi gotina xwe re jî Mele Cemîl hêdî hêdî dinaliya. Mêrik bi lavayî gotê:

– Seyda destê te radimîsim, ji êvara Xwedê de tu derek nema ku em neçûnê. Me tu mele neqefalt. Yên ku karê wan hebûn, yên ku nexweş bûn... Vêca min tu qefaltî, bla xêra te be, divê tu werî.

Mele Cemîl zor da nalînê û bi nalenal:

– Birayê bavê min! ne hewce ye ku tu xêra min bi bîra min bînî. Ez mele me, ne cahil im. Ma ez nizanim ku xêr çi ye, çi nîne? Ez ji te re dibêjim ku nexweş im. Tu wisa dikî ku êdî ji xêrê dertê. Xêra min jî diçe, ya te jî. Ji êvara Xwedê de ew qas te xêr kir û niha te gişt bi avê re berda. Tu ne gu-ne yî, çima li xwe wisa dikî?

Mêrik li riya xwe zivirî. Mele Cemîl û Hesenê Xelîl ber bi malên xwe ve kudandin.

Mele Cemîl deriyê hewşê bi kilîta xwe vekir, ket hewşê. Bi çingîna çengelê derî re perdeya paca oda rûniştinê li yek alî vebû, jina wî di pişt camê de mêrê xwe fesiland; rabû hat eywanê pêşiyê, bi xeyd gotê:

– Êra tu li ku derê mayî? Ji êvara Xwedê de Hacî Qasim axa di ber sekeratê de ye, bi ser de dixweyînin; tu jî çûyî ketî mizgeftê. Tu bi qup ketî?

– Te çima zûtir haya min pê nexist?

– De haydê zû! Siûda te hebe tê zû bigihîjyê.

Mele Cemîl zû zû cuba xwe derxist avêt ser loda êzinga, bi şipil, bi şipilahiya xortekî çardehsalî li riya mala Hacî Qasim axa havilkar bû.

Hacî Qasim axa dewlemendekî ji dewlementirînên vê qesebê bû. Xwediyê heft gundan bû.

“Ewê îsqata axê çi qas be? Nizanim ewê wî teslîmê êvara Înê bikin an jî nekin. Ku teslîm bikirina wê perekî hêja jê bihata. Lê ez zanim ku niha cemaeta Mele Nûrî wekî sîsya-rekan li dorê hêwirîne, bergehê ji kesî re nahêlin. Bi rastî meletî û navê meletiyê herimandine. Meriv ew qas jî yekcar çavbirçî nabe lo! Ê ku ew dikin êdî ne meletî ye, mirtibî

ye... hetekî ye. Avûrû ji misilmanan re nehiştine. Rizqê fe-qîr û fiqaran birîne. Yekî wekî min ka ewê bi meaşê rût çawa îdara xwe bike. Zor e, zehmet e. Ne însaniyetî maye ne îslamiyetî... Ne merivatî maye... Ne dostanî û xatir..." Wisa difikirî û di serê xwe de diaxifî Mele Cemîl. Hat serê kolana mezin a nav çarşiyê, çavên wî bi Doktor Selîm û Avûkat Cembelî ketin. Bi sê çar gavan li pêşiya wî dimeşyan. Ji bo ku nekeve pêşiya wan – bê edebî neke – gavê xwe sist kir. Ji xwe re got: " Herhal diçin qulûbê."

Doktor Selîm hûrik hûrik digote Avûkat Cembelî: " Rast e, jinik bi derba qebza debançê miriye. Yuzbaşî Kemal bi xwe bi qebza debança xwe ji paş ve li serê wê xistiye û jinik pê, di hundir de bi windakirina xwînê, miriye. Xwedê zane ez gelek jî berketim. Ev hovîtî ye, ev xwînxaarî ye. Ev ne însaniyetî ye. Lê çi heye ku jinik êdî miriye û paş ve nayê. Erê emê bêjin bla Yuzbaşî Kemal here cezayê xwe bikişîne, lê çi gunehên jina wî û herdû zarûkên wî hene?" Avûkat Cembelî gotina wî bi pirseke birî:

– Doktor! Dibêjin ku Kemal li te gef xwariye?

Doktor silikî, bi dengê ne zelal bersîv da:

– Nizanim kî van tiştan ji berê xwe ve çêdike? Ne rast e. Yê ku min kir ne ji tirsê, ne jî ji gefê bû. Însaniyetî... Ma merivatî, însaniyetî nemaye?!... Raporek e, tê du xetan xêz bikî pê malek difilite diçe. Tu nizanî, gava şekil û sûretên zarûkên wî serseriyê Kemal dihatin ber çavên min, bê ez çawa dibûm? A însaniyetî ev e, Cembelî! Însaniyetî ev e.

Avûkat Cembelî di ber xwe de lê zivirî:

– Rast e, te wezîfeya xwe ya însanî kiriye. Lê dibêjin ku pênc-şeş zarûk ji wê jinika kuştî sêwî mane. Lê tê çi bikî? Qeder û kuçiksaniya xelkê me ev e. Bi daxwaziya du-sê ‘

“dewrimcî” yê mîna min û te naguhire. Ji xwe ne meriv in û naxwazin bibin meriv jî. Wê salê di hîlbijartinê de çiqas ray dan min?!

Mele Cemîl li xwe geriya, destê xwe avêt berîka şalwarê xwe ya aliyê rastê, tesbîha xwe derxist. Pêşiyê xwest ku wîrdan bikişîne, çend caran sihêtiya xwe kir jî: “Subhanellah welhemdûlillah wellahûekber”, lê gotinên doktor ji hişê wî nedigûn. Ne ji hemdê xwe digot: “Însaniyetî... merivatî...”, lêbelê lê venebû. Zmanê wî ji berê xwe ve digot: “Însaniyet î? îslamiyet î? merivat î?”

Ji paş ve dengê hate ber guhê wî. Bala xwe dayê, belê dengê yekî bû gazî dikirê. Zivirî dît ku Mistê Smaîl e. Ber bi hevdu ve çûn, bi destê hevûdu girtin, pirsra hevûdu kirin. Mele Cemîl gotê:

– Tu zanî? Dibêjin Hacî Qasim axa di merşeta Xwedê de ye, ez bi wê ve diçim. Te dî hem wezîfa însanî ye hem jî ya îslamî ye û hem jî dostaniyek me hebû.

Mistê:

- Ê baş e, ji xwe ez jî bi wî aliyê ve diçûm.
- Mistê! ka te daweta kurê xwe nekir?
- Na wele. Lê bi xêr bi çendekî şûn de emê bikin.
- Çima ew qas bi derengî ma?
- Mele, perê me hevûdu dernexist. Mala te û ya camêr ava îro Şêx Sedredîn heştê hezar da me, emê deynê xwe yê qelen pê biqedîmin û bûka xwe bînin.

Mele Cemîl wekî ku li hev deliya be:

- Dengê te nehat min, te got kê karê min qedand?
- Şêx Sedredîn. Şêx Sedredînê Şêx Muhyedîn.
- Bi çi qewlî?
- Li ser genim. Di gerewa çar sed olçek genim de; olçek bi

du sedî.

– Çi?... Îsal ku çû olçek bi pênc sed û pêncî, bi şeş sedî bû.

– Ê ew perê hazir û genimê hazir bû. Ev, perê hazir û li ser hev û genimê ne hazir e. Dîsa camêr ji bona xatirê merivatî û însaniyetiyê da. Mesrefa kişandinê jî li min. Mala te û camêr ava be lo! Wî em ji tengasiyê filitandin, bes e. Merivatî û însaniyetî ev e, ewqas! Ne wisa Mele Cemîl?

Mele Cemîl li halê xwe fikirî, hê duh bû ku çûbû xwe avêtibû Şêx Sedredîn. Şêx bi ûcaxa xwe sond xwaribû ku, ne bîst hezar lê niha gumana wî di hezarê bi tenê de jî nedigû. Ji xwe heta sê rojan divê panzdeh hezar rayke da ku bonoyê xwe bide. Hey! heyla gidiyê teresa dinyayê!

Mele Cemîl û Mistê Smaîl li ber serê kuça Kaniya Biyê ji hevûdu veqetiyên. Di xatir xwestinê de devê Mele Cemîl lê nedigeriya. Mistê Smaîl wekî hemberekî jê re dixuya. Bilqînekê ji kevçîka dilê wî hilkişiya hat heta gewriyê, di gewriyê de herbilî; ji zerpan kuxiya, ji ber kuxînê dilopeke hêstirk gêr bû, lê, li xêzika bin çav artilî, ma. Bi gurçîka destê xwe yê rastê çavê xwe paqij kir. Ji kezeba kûr eşheda xwe anî, pê re qefesa sînga wi hilrabû, pişên wî mîna nixafekê li hewa hêmî ya berdestî vê biharê mijiya. Dîsa dest bi wird kişandinê kir. Lê xem û xeyalên wî nedihîştin ku bêje “subhanallah, wel-hemdûlîllah, ellahûekber.” Mêjiyê wî, fikra wî her pê “însaniyetî, îslamiyetî, merivatî” yê didan niqirandin. Çirûskek ji serê wî hilfiriya, mîna babelîskê; pêşiyê pehn bû, dû re li hevûdu lefiya û bilind bû, paşiyê mîna dara gûzeke kevnare ya bi sîwanî û şax û gulî û pelên xwe li esmên pehn kir. Dar li pêşiya wî bû û ew her ber bi wê ve digû, di her pêgavê de nêzîktir dibû. Ji tenga darê, ji nedîtî ve dengêk dihatê: “Mena-

aafi'ûû! menaaafi'ûû! menaaafi'ûû!..." Seydayê Mele Cemîl fikirî, ev çî mu'cîze bû?! Xwedê heqîqetê pê dida nîşandan. Belê, însaniyetî, îslamiyetî û merivatî bi ava "mena-fi'û" hêşîn dibû, geş dibû. Belê menfeet... menfeet... menfeet... Dar çî bigire êdî bi qasî çar-pênc metreya li ber wî bû. Êdî digihîşt heqîqetê. Dengekî dawidî ji xeybê ve hat: "La hewlawela quwete î..." Tafilê qûrîneke bi îmanî ji nav serê Mele Cemîl çû, got: Sedeq amentûbillah! Se..." Dengê wî hat birîn. Sebriyê Kerro:

– O! Mele Cemîl, ev tu yî?

– Sebrî! Tu û van deran?

– Malava! Mala min vayê li vê jêrê ye. Tu bi ku ve diçî?

– Wele gotin ku Hacî Qasim axa di ber sekeratê de ye, min got de îslamî ye, ez herim, em xwe bi hevûdu bidin helal kirin.

– Hewar xêre, elhemdûlillah! Bi mexrebê re ew birin Diyarbekirê. Ku doktor ji heq derneyên, belkî sibê bi teyarê hibin Anqerê. Lê belê Eliyê Xelîl di ber mirinê de ye.

– Eliyê Xelîl kîjan?

– Eliyê Xelîl, lo! Birayê Hesênê Xelîl ê cîranê te.

– Ya? Mala minê, guno! guno! Çî hewalê wî ye?

Sebriyê Kerro axînekê rahişt. Ewê dest bi axaftinê bikira ku lawikekî deh diwanzdeh salî nêzîkî wan bû:

– Xalo! Xwedê ji we razî be, we li van deran kurikekî çar-pênc salî nedîtiye?

– Na! bavê xalo.

Lawik ji wan veqetiya û di nîvetariyê de gazî kir, dengê wî digizgizî:

– Menafo!... Menafo!... Menafo!...

Sebriyê Kerro dewam kir:

– Ha?! Minê viya bigota, Mele Cemûl! Xwedê bi rehmma xwe bi me re bike. Çiqas dilê min bi Elî şewitî. Ji pesnan xeber dida. Misêwa digot: "Birao! brao! birao ho birao! mişkan em xwarin. Te pisîk anî? De were birao, tevî pisîka xwe ve were. Na! na! hun jî gune ne... Sebira we ye..." Tu dibêjî xenîmê xwe didît, ne wisa?

Mele Cemûl fikirî, serê xwe hejand, got:

– Alimê xeybê îlellah.

Xatir ji hevûdu xwestin. Sebriyê Kerro tafilê di tariyê de nependî bû. Mele Cemûl li pêşiya xwe nihêrt, elektrîkên taxa jêrîn vêketî bûn. Li pey xwe zivirî nihêrt, kuçeya ku tê de hatibû; tarî, şeverêş bû. Li oxira xwe meşiya. Vê kuçeya ku serberjêrî taxa jêrîn dibû, teng bû û herdû milên wê bi darên hewran neqîşandî bû. Jê, li ronahiyê nihêrtin; giraniya ji xewna şiyarkirinê didayê. Di ber xwe de got: "Er-rizqû 'elellah!" û ber bi mala Eliyê Xelîl ve kudand. Di ronahiyê de mîna pîneyeke reşahiyê dûr bû, piçûk bû, ji çavan nependî bû.

HECÎ MIHEMED ELIYÊ QELŞO (Radiyahû teala enhû)

“-Lê çawa, malava! Qey xortê niha jî bera xort in. Ferz e ew wisa dibêjin. Xortanî xortaniya heyama me bû.

Ez xortekî sivik î hê çardeh salî bûm. Ji efendiyê xwe re bêjim, min hê nû dil girtiye, bengî me, dûman jî nav serê min dikişê. Eysê, de Xwedê jê razî be, keçikeke wisa delal û xweşik e ku winda bibe temamê keç û bûkê vê ebra me di mizgîna wê de dernakevin. Lê qîza kerê rû nade min. Tew li siya min jî nanihêre. Ez tînim har bibim. Çawa ez ku ez bim, Mihemed Eliyo bim û dilê xwe bikimê û vê kafirbava ha xwar nebe û li siya min nenihêre?... Ev efendiyên ha cahil in pê nizanin, Melê min î delal! Lê te ji bavûkalan bihîstiyê. Zemanê me, wekî vî zemanî ne berdîberdan bû: Eyb û şerm hebû, fedî hebû, hîcab hebû. Êh... min jî ji kal û rûsiya, ji der û cîranan şerm e. Lê di nav dilê xwe de diqaqijim. Çi bikim çi nekim? A ku min nedî, wele rabûm ji bona sosreta giran min porê xwe berda. Porê min dirêj bû, bû kezî. Du keziyên dirêj, ha bi qasî zendikê min stûr ji paş re dihatin li binê qorika min diketin. Mêr, jin, kal, pîr digotin: ‘Mihemed Eliyo lawo ev çi hal e li te qewimiye? Te em hetikandin, bes e, şerm e êdî porê xwe jêke. Tu zilam î, porê xwe wek yê zilaman bike.’ Min serê xwe dihejand û di ber xwe de dibişirîm, guh nedida wan û diçûm.

“Bihar e... Hê gundî gişt di hundiran de radizên, derneketine ser xaniyan, lê ji kerb û wehcan tebata min nayê; jî

bona hema sîrf bîhna wê qîza kerê were min derdikevim li serbanê xanî radizêm. Xwedê tu ew Xweda yî lê gavê tu ne ew gav î: Şevêkê, du parê şevê çiyê parek maye; carek bi deng û hêwirza gundiyan bi xwe şiyar bûm. Min guhê xwe dayê ku ji newala jêrîn a biniya gund deng û qîjîn û helahela gundiyan tê. Min ji xwe re got: Hela... hela... Xwedê xêr ke, ev hinek avêtin ser gund talan kirin, ev çî bû? Wele he-din bi min neket hema sivik rabûm û min xwe di xaniyê du tebeqî de xwe avêt xwarê û li êlama gundiyan, ber bi aliyê newalê bi bazdan çûm. Hê min riya xwe bi nîvî nekiribû , elhemdûlîlah hewar xêr bû, gundî zivirîn, em rastî hev hatin. Lê çî? Kî rastî min dibe kenek pê digire, dikene û dibêje "hela bala xwe bidinê, hela lê binêrin!" Hingî ez dibêjim 'ku-ro lawo çî biye, hun çîma dikenin?' Ew bêtir bi min dike-nin. Êh... damara hêrsê jî damareke pîs e, Melê min. Wele ez hatim hêrsê, min çavê xwe girt û devê xwe vekir ku tu avahiyek ji wan re nehêlim, rûsipikî hema destê xwe danî ser devê min û gote min: 'Mihemed Elî, berxikê min, çika li ser milê xwe bizivire û binêre!' Ez li ser milê xwe paşve zivirîm û min bala xwe dayê; wey la malikê tu xera nebî! bangeranê (lox) qiraseyê giran ê ser xaniyê me, bi herdû keziyên min ve li ser pişta min hişk negirêdayî ye?.. Ez di ber xwe de bişî-rîm, himmm! Welahînê Xwedê ev, hunerê wê qîza kerê yê Eyšê ye. Gundî hatin ku vekin ji ser pişta min deynin, min got: 'Na! Li ber destê Xwedê ehd û wehd be, ev fêhlên wê qî-za kerê ne, wê çawa bi wan destê xwe yên nazik hatiye bi ke-ziyên min ve girêdaye, herwisa jî hetanî ku ew neyê dîsa bi wan destê nazik veneke, ewê ev bangeran a wisa li ser pişta min bi van keziyan ve girêdayî bimîne. '

"Lê... Melê min î delal! Di zemanê me de xort hebûn,

hikmê xorta hebû. Dûrî ji civatê xortê niha jî ji xwe re dibê-
jin ‘ em xort in û me xortanî dît ‘, te got qey bera ew jî xort
in.”

Hecî Mihemed Eliyê Qelşo (radiyallahû teala enhû) vê
serpêhatiya xwe ji me re di civata li dikana Mele Mehmûd
de digot.

Rojekî ji rojên Payiza paşîn a 1966 an bû. Piştî ji xwen-
degehê derketinê, me serîkî li qehwexanê xistibû, di pey de
ez û Fikrî Xoce hatibûn aliyê çarşiya jêrîn. Bawer dikim jê
re tiştêkî kirînê lazim bû. Lê li ber dikana Mele Sacid -ku
Mele Mehmûd li nik dixebitî- Mele Mehmûd em vexwen-
din.:

“- Mal avano! Ma dilê we di ber çaya me re nayê. Welleh
hema ji min tirê keratî be jî ji bûna xatir divê hun min neşî-
kênin.”

Mele Mehmûd hevaleyê me yî hem dilovan û hem jî dîlzîz
bû. Ji bona neşîkandina dilê wî em derbasî hundirê dikanê
bûn. Em hê baş bi cih bûbûn-nebûbûn Mele Sacid jî hat.

Piştî bi cî kirina me, Mele Mehmûd derketibû ber derî û
camêrekî dinê jî bi wî zarşîrînî û karoziya xwe anîbû hundir
û bi me dabû nasîn. Ew camêr -himet û bereket hazir be-
ew zat bû: Hecî Mihemed Eliyê Qelşo.

Di pey kêfxweşîdayina hevûdu, Mele Mehmûd; bi awakî
taybetî ya xwe, gotinê anîbû ser bikêrî an bêkêriya xortên
îroyîn û ji cenabê wî halê xortên zemanê xortaniya wî pirsî
bû. Li ser xwestina Mele Mehmûd Hecî Mihemed Elî dest
pê kiribû û vê serbûriya xwe ji me re gotibû.

Piştî ku Hecî serpêhatiya xwe qedand, Mele Mehmûd
got:

- Maşelah û subhan ji Xwedê re. Ew bangeranê qirase yê

giran ku meriv pê xanî digêrîne li ser pişta te û bi keziyên te ve girêdayî, bi wî halî te ji serbanê xanî xwe avêt û heta newalê bazdayî çûy, gelo qet pê nehisiyayî ku wayê giraniyek li ser pişta te ye, ya jî giraniyek bi serê te ve daleqandî ye? Te qet têdernexist ?

Hecî bişirî û got:

– Camêr tu merivên berê û yên niha dikî yek? Xortên zemanê me bi şipil bûn, jêhatî bûn, bi destekî bangeran radi-kirin. Yên niha sistopisto ne, zilhimokî ne. Serê sibê hetanî evarê di kuçe û poxangê qesebê de wek hevîrê tîrş bi hev de tîrş dibin. Di wextê me de ref û nêçîr hebû, kevirê qewetê hebû, topenanê hebû... Ka tebatî bi me diket?

Fikrî xoce bi teqilandin jê pirsî:

– Nêçîrvanekî çawa bûy Hecî?

Hecî pirsî wi li cî nehişt. Bêî dudiliyek bike bersîv da:

– Elî axa - ev Elî axayê me- nêçîrvanekî bêhempa bû, di wextê xwe de. Em jî gundiyê wî bûn. Hema wextê ku nêçîr hebiya ewê ji bajêr bihata , tevî gundiyê ku bi nêçîrê emel dikirin biçûna nêçîrê. Êh... qoce Elî axa ye... Mêrikê mezin e, bi tena serê xwe diçe derekê? Himin ewê pê re ji maqûl û hakimî çend kes hebin. Dîsa bi wî awayî carekê hat gund. Bi xwe re jî uzbaşî û çend mamûr û efendî anîne. Êvarê li dîwanê gote me: “ Karûbarê me bikin emê sibê herin nêçîrê.” Wele serê sibê ji wî serî de ez jî rabûm, min hes-pê xwe hazir kir û çûm ber deriyê koşkê. Elî axa û mêvan jî rabûbûn. Piştî ku xurîniya xwe kirin, nêçîrvan bi rê ketin. Êh... nêçîrvan jî bera nêçîrvan bûn; bi tîfingên desta herî baş, bi dûrebîn... Xulam tajî berdan û em ketin rê. Ez jî dûredûr li pey wan im. Te dî eyb e ku meriv şerefa mezin û maqûlan û nexasim a mêvanên wisa bişkêne. Wele ji serê

siba Xwedê heta piştî esira dereng Elî axa û mêvan û qewta nêçîrvanan; ha ew newal li min ha ew gaz li te, ha ev mit li min ha ev mesîl li te bi gera li pey nêçîrê efter bûn, betilîn. Betilînê jî li wê derê bihêle, li ber xwe jî dikevin. Ewçend nêçîrvanên bi navûdeng ku bê nêçîr bizivirin ser kevaniyan, de dûrî ji Axê rûreşî ye, rûreşiya giran e. Êh... çî bikin? Rebe-na sihêtiya xwe kirin. Wele tam qewlê xwe dan ku bizivirin gund bi siwarî kişiyam pêş û çûm li ber Elî axa sekinim, min patekî dayê û got: “Ez xulam we dora xwe kir, vêca dora min e. Bi Rebê izetê kim herçî bê nêçîr em îşev nezivirîn bi ser kevaniyan de. “Elî axa gote min: ‘Kuro lawo te ne tîfing e, ne çek û sîlahekî ye, tu yê bi çî nêçîr bikî?’” Min gotê: “Ez xulamê haziran im, Mihemed Eliyê delûdîn im. Ev karê min e, îşê we pê neketiye.”^a wele min berê serê hespê xwe li ba xist û da xarê. Di destê min de şivekî heye ku serî digihîje erdê. Wele min şiva xwe rakir û geh li rastê geh li çepê, geh li vê tûmikê geh li wê kemê dixim, bi her dawêşandina şiva min re ya cotekî kew hema dibêjin pîrr bi hewa dikevin û dikevin erdê ya jî kêroşkekî hildipetike û li ser piştê dikeve. Ku tajî pejnê hılanîn dane dû min û nêçîrvan jî dan pey tajiyan. Wele di nava bîskeke de êdî xurcên serpiştê hespên siwaran ji nêçîra min a ji kew û kêroşk û rawiran nehat hılanîn. Êdî min got: “Axa! ji min ew qas, êdî îro ew çend bes e.” Wele em zivirîn gund, zariyan ew şev kêfa gurê pîr kirin.”

Çima ya jî çawa bû nizanîm, Mele Hadî hat ber dikanê selav li me kir, me pîrsa hevûdu kir. Di pey de ji me re got:

– Çi ye we guhê xwe daye vî Qelşo î kêra vira, ji we re çî virê dike?

Min ji Mele Hadî hez dikir, lê bi rastî ez ji vê gotina

wî aciz bûm û min gotê:

– Haşa ew çi behs e? Em ji xwe re suhbet dikin.

Mele Hadî zivirî çû dikana xwe. Hecî Mihemed Elî di ber xwe de got: “Ji periya welî, ji weliya xwelî. Heyf e ku ji yekî mîna Seydayê Mele Huseyn bê îqadekî wekî viya ma.”

Wekî ku masî bi serê nîka masîvanî girtibe, herwisa firseta gotinê ket destê Mele Mehmûd, li me çav kir û jê re got:

– Bi Xwedê kî apê Hecî Mihemed Elî, te dî te û rehmetiyê Seydayê Mele Huseyn we bi hev re hevaltî kiriye. Heta dibêjin ku we bi hev re li şerê Qorayê dîtine.

Serî di ber de, Hecî Mihemed Elî li Mele Mehmûd vege-
rand:

– Ji xwe wayê pê dizanî, êdî ez çi bêjim. Wayê bisilman pê dizanin, Mele!

– Çi şik? Xwedê jê razî. Lê ev efendiyên ha - Mele Mehmûd min, Ethem û Fikrî xoce nîşanî wî da - pê nizanin. Ku tu li ba wan jî bêjî, hêvî Xwedê belbî îmana wan jî xurt bibe, îqada wan bikeve cî. Tê jî pê xwedanxêr bibî.

Xwedê-jê-razî dilê Mele Mehmûd nehişt serpêhatiya xwe ji me re got:

– Şer bû, şerê bisilmanan û qoce kafirî bû. Zivistan e, sar e, serma ye, gêdûk e: Eskerên bisilman hînî sermaya wisa şedîd nebûne; qalind li xwe dikin nikarin bilibitin, tenik li xwe dikin dikarin bilibitin, lê vêca ji sermayê diqefilin. Eskerê wî kafirî tenik li xwe dike, lê di ber de jî araq vedixwe pê germ dibe. Êh... ewê eskerê me çawa bi wî kafirî re şer bike? Fîzar-fîzara wan e, meazelah! Wele ez bûm, himet bereket hazir be Seydayê Mele Huseyn û Seydayê Mele Yehya yê Ferhendî bûn, Şêx Evdilqadirê Gêlanî, Şahê Nexşebend, Hezretî Elî, Hemze Pêlewan û li ber cemala navê wî

selewat Hezretî Mihemed, wele hema me da pêşiya zariyan, şûr kişand û êrîşê bir ser wî kafirî. Her carê ku em li milê rastê şûrê xwe dadiweşînîn bi êlama Xwedê şûrên me çil carî dirêj dibin û pê re çil serî wek kulî dikevin erdê, vêca em li çepê dadiweşînîn dîsa şûrên me çil carî li xwe dirêj dibin û pê re çil serî dikevin

Yekî jê re got:

– Ev yekcar çî bû? Çawa bû. Qey destê wan bi doxîna diya wan ve bû ku li ber we dest ranedikirin?

Mele Sacid nihiçik di teniştê de lê da û got:

– Hecî efendî û kesên dinê xeybane bûn qey ji kafiran ve dihatin xuyankirin Xwedê-jê-razî.

Hecî serê xwe hejand:

– Lê...lê... Lê çawa. Ji xwe eskerê kafir ji eskerê me re digot: “Wele hun ne tiştêkî ne, lêbelê ji nav we carina refek kevok radibin û bi ser me de tînin, ew in ku qîra me tînin.

Mele Sacid jê pirsî:

– Êh baş e, Hecî efendî, ev qet çek û sîleh, top û tîfin-gên wî kafirî tunebûn? Ev qet derba wan li we nediketin?

Hecî bi destê rastê riyê xwe yê şînboz î pîroz mizda û bişîrî.

– Çawa tunebûn? Wele wek taviya teyrokê berikê top û mîtraloyzê wî kafirî dihatin me. Dihatin me lê çawa? Li me diketin, di cilê me de derbas dibûn diketin hundir, di navbera tazî û kirasê me de diman.

Yekî jê pirsî:

– Hun pê brîndar nedibûn?

Wisa xuya bû ku dilê vî zatê muhterem bi nezaniya me dişewitî. Serê xwe bi bişîrîneke nerm ve hejand û got:

– Himm?... Brîndar bûyin? Ciyê berikên top û mîtraloy-

zên wî kafirî di canê me de dibûn wek pelqîk. Piştî rojekê du rojan ji berê xwe ve winda dibûn. Lê yê dijwar ne top û mîtralyozên wî kafirî bû, serma û seqem bû. A di wî şerî de rehmetyê Seydayê Mele Yehya yê Ferhendî serma girt, piştî ji şer vedigere gazî jina xwe dike. Dibêje: "Keçê ka were çend hecama bavêje navmilê min." Jina wî ya xafil dibêjê: " - Êra li te xêr e, hecamê çi lo? Tu ji malê derneketî, ji ber tifikê ne-gûyî ber sefikê jî, te di ku de serma girt? Tu ji pesna xeber didî?" Mele Yehya lê îsrar dike. Jinik tê ku hecama lêxe. Çawa destê xwe davêje ku kirasê wî derxe, bi carekê xuşîn bi berikên di navbera kiras û canê wî de dikevin û dirijin erdê. Jinik ku çav bi van berik û çav bi wan pelqîkên li ser canê mêrê xwe dikeve, hew xwe radigire, hema ji nav serê xwe dike qîrîn û dibêjê " ber cemala Mihemed pêxember selewat! Keça min lawo were li hikm û kerametên bavê xwe binihêre." Ji ber vê xafilîya jina xwe ku kerametên wî lê aşkere bûn Seydayê Mele Yehya negihîşte serê sibê, çû rehmeta Xwedê."

Ethem jê pirsî:

- Çima qey jina wî nizanibû ku mêrê wê çiyê şerê Qorayê? Hecî Mihemed Elî lê nihêrî û got:

- Xwedê xêr pê kiro, qey karê qenc û welîyan karê zarûka ye? Tu dinihêrî li vê derê bi canûcesedê xwe li ba te ye, lê ew bi kerametê xwe li koşekî dinyayê li derekî dinê ye; ya gemîkî xerq dibe, wê xelas dike, ya tofan rabiye çiyê destê xwe di-de berê, ya agir bi derekê ketiye li hawarê çiyê . Ji qenc û welîyan re ka sekn û sekan heye?

Mele Mehmûd bi wî awayê xwe yê taybetî ya nerm û bawerkir jê pirsî.

- Apê Hecî, gelo ev welî û qencê Xwedê ku hene ma ew jî di ser hev re û di bin hev re dest bi dest in, sinif bi sinif in?

Te dî gere meriv ji hikmetê Xwedê xafil nebe. Lê meriv bala xwe didê gava kerametê hinan wek yê Mele Yehya azlû dibin, ew tafilê pê dimirin û yên hin weliyên Xwedê yên wek zatê te -ku tu şik tê tune- azlû dibin, tiştekan bi wan nayê. Ev çawa dibe gelo?

– Lê çawa? Xwedê jê razî! Ehlê keramet gişt ne nola hev in. Hin jê hene; ne ew bi xwe zanin û ne ehlî bi wan dizane, lê îla her Xwedê bi wan dizane. Hin hene; ew bi xwe, bi xwe nizanin, lêbelê ehlê dora wan bi wan dizanin û Xwedê bi wan dizane. Desta sisiya; ew bi xwe bi xwe dizanin, Xwedê bi wan dizane, lê xelk bi wan nizane. Gava kerametên van hersê sinifan aşkera dibin, tafilê pê dimirin. Vêca destek dîtir heye ku hem ew bi xwe dizanin, hem xelk bi wan dizane û ji xwe Xwedê jî bi wan her dizane. Gava kerametên ehlê vê desta paşiyê aşkere dibin tiştekan bi wan nayê, ji xwe herkes pê dizane.

Mele Mehmûd:

– Dibêm ewê van ên paşî ji merteba herî bilintir bin, ne wisa gelo?

Hecî Mihemed Elî:

– Lê çawa? Xwedê jê razî! Ma şik tê heye?

Mele Mehmûd:

– Ez dibêm tu jî ji van ê han î, ne wisa?

Hecî bi dilxweşî di maneya “erê wisa ye” de bişirî û got:

– Alimê xeybê her îlelah e.

Mele Mehmûd:

– Maşelah û elhemdûlillah! Lê ez li vê ecêbê şaş dimînim, apê Hecî . Zatên mîna te ku wisa ehlê keramet û marîfet in; gelo hikûmat çima ji bona selihandina karûbarê xwe û yê xelkê wezîfe nade we? Ya gelo pê nizane, çi behs e?

– Çawa? Dibe ku hikûmat pê nizanibe, Xwedê jê razî! Heryek ji wan bi wezîfekê wezîfedar e.

– Meqseda min ev bû ku gelo hikûmata me ka wezîfekê, ez çi bêjim mîna xefiyetî an casûsî da te neda te?

– Lê çawa...

– Ev efendî jî ne xerîb in, hevalên me ne. Tu ji kerema xwe re ji me re behsa wezîfa xwe bikî bira ew jî pê bizanin.

– Mele Mehmûdê min î delal, çend sal berê li Bismilê qeymeqam kî qetrehm î zalim hebû. Hikûmatê ew kiriye qeymeqam û şandiye Bismilê, lê hikûmata reben ji ku derê bizanibe ku di dilê wî de kudikên berazan hene. Merivê şîrê xav vexwarî, ew jî dibêje ‘êdî ez bûme qeymeqam, ka di ser min re kî heye... Kî dikare çi ji min bike...’ Li xelkê bi kêfa dilê xwe tehde û neheqî dike. Ji jor de ji min re xeber hat, gotin “çika here binêre ev çi bela wî ye. Xelk çima jê gazin dikin?” Min hespê xwe derxist, teng û bertenga wî lê şidand, xurcika xwe avêt serpiştê û berê xwe da ber bi Bismilê ve. Ez ketim nav çarşiya Bismilê hê piştî nîvro ye, êdî mamûr ji firavîne dizivirin. Carekê min bala xwe dayê ku Qeymeqamê min û te li ber yekî gundiyê ku wî avêtiye erdê; bi dara lê dixê û jê re dibêje “êşekoxlî êşek! Kerê te çima li nav rê rêx kiriye?”. Di nav destûpiyê vî zalimê Qeymeqam de, zarebara vî merivê gundî ye ku rebeno bi tirkî jî nizane da cewaba xwe bide. Bismilî jî ji tirsê vî zalimî; yên ku ketine dikanên xwe, xwe melisandine, yên ku ketine ber rîknên serê koşan û xwe veşartine. Wele ez çûm ber Qeymeqam, çik ji hespê peya bûm û bi qamçiyê xwe bi Qeymeqam ketim; ‘goliko soro te çi xwariye!’ Gote min “Ûlan tu zanî ez kî me? Ez qeymeqam im.” Wele min guh nedayê, min ew li erdê di rêxa kerê de gevizand. Mêrikê gundî rabû li rîya xwe çû û ez jî

çûm hikûmat qûnaxiyê dayira qeymeqam. Bekçiyê ber deriyê oda qeymeqam gote: "Tu kê yî, çi dixwazî? Qeymeqam efendî hê nehatiye." Min tehnekê lêxist û ketim hundir û çûm li ser masê rûniştim. Qasek tê bihurî Qeymeqamê min û te sergirêdayî hat ket hundir û çav bi min ket, got: "Ûlan tê hem di nav çarşiya Bismil de li min xî , irzê min bişkênî û hem jî werî di oda min de li ser masa min rûnêy? Binêre ezê çi bînim serê te." Min bi hêrs got "parlo! (*) Tafilê xwe da hev. Min gotê" Ji vê deqîqeyê pê de min tu ji qeymeqamiyê avêt. Ji niha û pê de tu ne qeymeqam î û ne tiştêkî yî. Siktir be ji ber çavê min here." Xwe avêt ser destûpiyê min, giriya got: "Eman di bextê te û Xwedê de me, ez piçûk im min cahilî kir, tu mezin î efû bike. Tu min bidî xatirê zarûk û zêçê min." Min got: "Kerê kurê wî kerî! Gava te li feqîr û hêsîran tehde dikir xweş bû? Zarûk û zêçên te çima wê gavê nedihatîna bîra te? Haydê yelax baqalim..."

Wele çendê wî alî li Diyarbekirê bûm, ji min re hin mîx û hacet lazim bûn. Min got ka serîkî li çarşiya îspahiyê jî xim. Min bala xwe dida xerûper tiştûtebayên li ser erebokan, min dit yek gazî min dike: "Mihemed Elî efendî! Mihemed Elî efendî!" Ez lê zivirîm, min ew nenasî. Min gotê: "Xêr be min tu nenasî, tu kê yî?" Stûyê xwe li alîkî xwar kir û gote min: "Malava çawa te ez nenasîm? Ma nayê bîra te? Di filan salê de ez qeymeqamê Bismilê bûm, te ez jê avêtim. Ji bona rizqê zarû û zêçê xwe niha li ber vî desgehî me û bi van hesin û bizmarê zengarî nifqê wan derdixim." Ez bişirîm û min gotê: "De bixoker çawan e... Xwedê dabû te, te nizanibû bixwara. Ma tu nizanî ku pêstûrî ji gayê cot re jî namîne?" Got: "Erê weleh Mihemed Elî efendî ez poşman bûm, lê êdî ji destê min filitî."

Mele Mehmûd destên xwe di hev de miz dan û bi şîranî gotê:

– Maşelah! Subhan ji wî Xaliqî re! Xwezila çend kesên dîtir ji wekî te hebûna. Lê wayê çawa biye ku te ji bîr ranekiriyê? Bi Xwedê kî apê Hecî bi casûsî masûsî çet neçûyî nav dewletên ecnebî?”

– Lê çawa. Hê zemanê rehmetiyê Menderes bû. Rojek Elahûalem çî roj bû nizanim, hatim malê xatiya we got: “Polêsekî hat malê li te pirsî. Got ku Mihemed Elî efendî çî gav were malê bira esehî nesekine bê Qeymeqam efendî bibîne.” Hela! hela! Xwedê xêr ke. Hema ji ber derî zivirîm, çûm qûnaxê, derketim hizûra Qeymeqam, min gotê: “Xêr e? Te ez xwestime?” Qeymeqam efendî rabû piya temena kir, got: “Haşa! Mihemed Elî efendî çî hedê min e. Wele Walî efendî têlêfon kir û got: Ecele Mihemed Elî efendî bibînin û bêjinê bira were vê. Êdî çî ye çî nîne pê nizanim.” Êh ji xwe karûbarê rîya min kiribûn. Siwar bûm çûm Diyarbekirê. Derketim hizûra Walî efendî, min pate lêxist û got: Kerem ke Walî efendî te xêr ê. Walî efendî rabû temena kir û got: “Mihemed Elî efendî ez nizanim çî ye, çî behs e, lê başwekîl (serekwezîr) Ednan Menderes têlêfon kir û got ecele li erd be li esman be gere hun Mihemed Elî efendî bibînin û wî bişînin vê derê. Hertişt hazir e, hema em li hêviya te ne.”

“Min da hişê xwe ku karekî muhîm nîn be Menderes gazî min nake. Serê we neêşînim, ez çûm Enqerê, derketim qûnaxa Menderes, nobedar li ber derî bûn, gotin “dûr!”(**) Ez li wan fetilîm û min got: “parlo!” (*) Wele pate lêxistin. Min derî vekir û ketim hundir ku wayê Menderes li odê wek feqiyê ku dersa xwe mutale bike, berûberê odê diçe û tê. Min

patekî jê re lêxist. Ku çav bi min ket, kêfa wî hat, beşera wî xweş bû û got: “Wey Mihemed Elî efendî bi xêr û bi ser çavan re hatî. Misêwa min rêpaniya te dikir.

“-Êh xêr be Başwekîl efendî, te ez heta vê derê anîm. Hêc-rana vê çi ye. Ne bê sebeb e.” Rehmêtî kûr kûr fikirî û li min vegeî, got: “ Na wele Mihemed Elî efendî ne bê sebeb e. Ji Îngîlistanê pîlanek ji me re lazim e, û ferz î ferz lazim e. Casûsên me yên ku çûn bînin, ya asê bûn nema derkevin ya hatin girtin. Vêca em fikirîn, me got hebe tunebe yê ku bikare me ji vê tengasiyê derxîne bi tenê ewê Mihemed Elî efendî be. ^a wele niha em li te tifiqîne.”

“Çi bikim? Biye cil û ketiye mil. Wele rabûm çûm Îngîlistanê, pîlan û tiştinên ku lazim bûn min berhev kirin. Li kuçekî Îngîlistanê digeriyam, bala min pêket ku du meriv li dû min in nêzenêz taqîbata min dikin. Ez sekinîm. Min guh dayê ku yek ji yê dinê re dibêje” van vîng vonk.” Yanî tu zanî, ev casûsê tirka ye. Wele min jî necamêrî nekir, li wan zivirîm, min jî got “fîn fan fonk fînk fank?” yanî qey ez nizamim hun jî casûsên îngîlîz in?” Ew ji pey min vebûn.

“-Ez zivirîm hatim Tirkiyayê, Enqerê. Çûm qûnaxa Menderes, di derencan de hilkişîm hatim ber derî. Nobedar gotin “dûr ûlan!” Min got ûlan bavê we ye, êşekoxlêşek! Parlo! Wele tafilê xwe dan hevûdu û pate lêxistin. Ez ketim hundir ku Menderes li ser masa xwe rûniştiye û mitale dike. Çawa çav bi min ket, çirçên eniya wî ketin hev û got: “Mihemed Elî efendî malava ka tu hê li van dera yî, hê neçûyî?” Min gotê: “Başwekîlê min ez çûm û hatim.” Wele min rakir ji bin çengê rastê lûlikeke kaxiz, ji bin çengê çepê yeka di, ji milê rastê yek, ji ber milê çepê yeka dîtir , ji ber gora rastê lûlikek, ji ber gora çepê yeka di, ji navrana şal yekê, ji berî-

kên saqo û şalwar yek bi yek lûlikên kaxiz derxistin, li ser masê li ber Menderes kire lod. Menderes li loda ber xwe û li min nihêrî, lêva xwe hilkir û gote min: "Malava ev çi hal e? Hema te gişta bikira destik û bikira derekê." Min gotê: "Ev karê casûsiyê ye, ne yê başwekîltiyê ye. Ne karê zarûka ye, efendî! Bi rê de oxilme moxilme dibin, te dît ku lûlikek qefaltin, qe nebe yê dinê xelas dibin." Menderes serê xwe rastû çep hejand û got: "Welahînê Xwedê sed sal bimana min vê fehmê nedikir. Helal be ku tu bera Mihemed Elî efendî yî." Min gotê: "Baş e, emrê hikûmatê û xizmeta dewletê li ser ser û li ser çavê min. Lê qey timî ewê karê bi vî awayî di stuyê min de bimînin. Ev qeliyan? Ji casûsê dewleta Alî Osman kes nema? Lê sibêroj ku bimirim ewê çawa be?" Rehmetî got: "Qet behs meke. Îro çend roj in ez jî lê difikirim."

– Qey ne wisa ye? Ka kî vê famê dike?" bi awayê pesindanê Mele Mehmûd got û jê pirsî:

– Gelo qet bi casûsî an wekî dinê, riya te bi nav Êris neket?"

– Lê çawa...Xwedê jê razî!

– Halê wan çawa bû gelo, miamela wan bi çi awayî bû, tu bi çi karî çûbûy?

– Halê wan? De ka ewê halê wan çawa be? Genim tune, ceh kêma e. Hêsîr dar dihêrin, arê daran li nav arvan dixin, dikin peksîmat û dixwin. Ne ji vî awayî be halê wan baş e. Kafir te dî ji hevûdu re bi aqûbet in. Herwisa ji dînê xwe re jî pir şedîd in. Ez hêsîr bûm di destê wan de. Di herbê de em dîl ketibûn. Wan ez birim bajarekî, qulikek xanî dan min. Karê min ew bû ku rojê carekê herim qereqolê xwe nîşanê wan dim. Rojekî qomsêr gazî min kir, bi awirekî tûj li min nihêrî û gote min: "Tirko! Çavê xwe baş veke, baş guh

bide min. Tu tirk î, bisilman î. Tu yê mîna tirkan li xwe ki û tevbigêrî û wekî bisilmanan limêj û taeta xwe bikî. Em qebûl nakin ku tu wek erfûedetê me ûrisan bikî, herî dêrê an dev ji dînê xwe berdî werî ser dînê me. Tu li ser dînê xwe û em li ser dînê xwe."

– Gelo çima nedixwestin ku haşa tu herî ser dînê wan û wek erfûedetê wan bikî?

– Bi fikra wan, hetanî meriv li ser dîn û erfûedetê xwe be, meriv ji wan bi ferqtir e. Meriv bisilman e, li ser dînê xwe ye û ew jî fileh in li ser dînê xwe ne. Meriv û ew tevîhev nabin. Ka pez û gur dikarin tevîhev bibin? Lê gava tu herî ser dînê wan, -ê hestiyê helal heram, yê heram jî helal nabe-, çawa be jî ewê damar bikişîne, tê tiştên wan hîn bibî û bi casûsî neqlî Tirkîyayê bikî. Ew jî vê qebûl nakin.

– Subhanelah çi kafirekî jîr e kur-ro? Tam bi îşê xwe zane. Lê em vê li alîkî bihêlin. Karê dinyayê te dît li dinyayê dimîne. Ji xwe Xwedê xêra te jê hasil dike, înge-ellah. Lê wekî dinê hin tişt hene ku ne bi destê hikûmat û ehlî ne. Îla bi destê Xwedê, bi îcaza Xwedê jî bi destê we qenc û weliyên Xwedê diselihin. Herwekî em bêjin wek tofanê, agir û şewatê, lehiyê. Te dî Xwedê haşa bi zat û sifetê xwe nayê yan jî em bêjin ku agir bi derekê ketiye û taxekê, gundekî an bajarekî daye ber xwe, ê Xwedê ezze-we-celle bi xwe nayê destê xwe nade berê. Emir dide qencekî xwe, welîkî xwe, ew weliyê Xwedê bi îzna Xwedê destê xwe dide ber wê qisûmatê û ew disekine. Gelo qet tişteki wisa bi serê te de hat an ne.

Ev pirsê li ser mesela binê kundir bû ku Mele Mehmûd jê dipirsî.

– Mele Mehmûdê min, tiştên ji bona Xwedê di riya Xwedê de ne. Çend sal berê baraneke gurr bariya. Du-sê hefte bi şe-

vûroj, bê çav vekirin, mîna devê meşkê misêwa ev bimbarek dibariya. Li kuşa çokek lehî rabûbû, îbadulah nikaribûn ji malê xwe derkevin derva. Êh ji destê evdên xafil jê tişteki naye, ewê evdê reben çî bikin, çî di destê wan de heye?

“Şevek piştî limêja eşayê dereng, xatiya we ket nav ciya û raza. Yê min jî hin mijûlahiyên min hebûn, ez pê bilî bûm. Min ew qedandin, êdî karûbarê nav ciya kir, min nihêrt deriyê me yê derva lêket. Hela! hela!... Vî wextê ha ewê kî be. Şev yek û xerab gelek! Te dî divê meriv hesabê xwe bike. Qotek tifinga min hebû, min ew ji pîncê dîwêr anî û ez çûm pişt derî, min lê deng kir: “kuro tu kî yî?” Dengêkî hate min, got “ez im, derî veke.” Hela! hela... ev kî ye. Te dît qenc hene... xerab hene... meriv nizane. Min dengê xwe piçek bilintir kir: “Kuro lawo tu kî yî?” Dîsa got: “Ez im û ez im, derî veke!” Êh şîre-şîra baranê ya Îlahî wisa gurr e ku; meriv dengê nas jî ji hev dernaxe. Ez aciz bûm, wele min sirma tifingê qelabt û fişekê da berê -te dî meriv nizane qenc hene xerab hene, vê şeva Xwedê vê saeta ha... çî zanim- û min gotê:” Kuro lawo ez ji te re dibêjim, tu kî yî? Çî kes î?” Deng vêca bilintir bû û got: “Mihemed Eliyê min lawo tu kor bûyî? Ez im, xerifiyo ez im!” Min derî lê vekir ku himet û bereket her timî hazir be. Xwedê celle-we-celallahû bi zat û sifetê xwe li ber derî ye. Ez kolî dest û piyên wî bûm. Min xwe da alîkî derî, rê dayê ku were hundir û pê re jî min gotê:” Ya Rebî vê şeva ha li te xêr e? Kerem ke were hundir.” Gote min: “Mihemed Eliyê min lawo! çî hundir e, çî hal e? Tu nabînî ku îro serê çend şev û çend rojan e ku esman qelişîye û tê de baran nasekine. Ev kar karê te ye, divê tu herî esman pîne bikî.” Min gotê: “Ya Rebî! Ez rebenê Xwedê û ev karê ha!” Gote min: “Na lawo! Îmkana wî tune

ye divê tu bikî." Min got: " De ka ez herim şalê xwe li xwe kim, ez tazî me." Gote min: "Lawo şalê te li te ye." Min bala xwe dayê subhanallah bera jî şalê min li min e. Lê ez baş pê dizanim ku ez bi tena derpê û kiras hatibûm. Min gotê : "Baş e, herim çakûç û bizmarê xwe bînim." Gote min: " lawo! Tu çi merivekî bêsebir û xafil î. Li berîkên şalê xwe binihêre." Min berîkên xwe oxilme kirin, di ya rastê de çakûçê min û di ya çepê de jî mîxên zêrîn." Min got: "Ez hazir im. Ka ezê çawa herim?" Got:"Tu çi evdekî min î bêsebir î." Min ha bala xwe dayê ku erd bilind bû û esman nizim bû, erd bilind bû û esman nizim bû, erd bilind bû û esman nizim bû, erd bilind bû weleh hetanî ku esman hat ber fesala destê min. Min bala xwe dayê ku di nivî de çi qelşekî lêketiye. Min destekî avêt keviya qelşê ya rastê, yekî jî avêt ya çepê û got: "Ya bi qewet û himeta Xwedê û Resûlê ekrem! Ya Şêx Evdilqadirê Gêlanî û Şahê Nexşebend!" bi hemî hêz û taqeta xwe min herdû keviyan kişandin ser hev, bizmarê xwe danî ser, bi çakûçê xwe kuta. Piştî ku min ew baş bizmar û asê kir, karê min qediya. Êdî ji berê xwe ve bi hikmeta Rebê jorîn erd nizim bû û esman bilind bû, erd nizim bû û esman bilind bû, erd nizim bû û esman bilind bû, ha min dît ku ez li ber deriyê malê me. Ketim hundir, min derî çengel kir. Çûm odê, xwe şelihand, lembê zenûn kir û ketim nav ciyan. Xatiya we ji xewê veciniqî û got:"Wîşşş! Meriv dibê qey tu ji nav teyrokê têy, ev çi halê te ye?" Min gotê: "Herê korê tu bizorê razê! Tê ji ku derê zanibî ku ez ji ku derê têm?"

"Hecî Mihemed Eliyê Qelşo", "Mihemed Eliyê Qelşo" weyaxud tikûtenê "Qelşo": Min navûdengê vî camêrî zû de, hê ji zemanê zarûtiya xwe bihîstibû. Lê ji min re mîna yekî ef-

sanewî dihat: Wekî mala zalê, Betal Xazî, Herkul an hin kesên dinê. Min nizanibû ku Mihemed Eliyê Qelşo an Hecî Mihemed Eliyê Qelşo hê jî dijî û yek ji endamê civaka me ya wê rojê ye. Loma gava ku ew bi min dan nasîn wekî ku di xewnekê de him, wisa şaş mam. Wisa şaş mam ku; heta bi bersîva cara pêşiyê îqna nebûm, du car sê car min ji Fikrî Xoce û Mele Mehmûd pirsî da ev camêr ew Qelşo ye.

Zilamekî bi bejna xwe ne kurt û ne jî dirêj bû. Di seriya şêst salî de bû. Bi canê xwe genimgûniyê girtî bû. Riyekî şînboz î fereh lê hebû. Destên wî fereh û gir bûn; xuya bû destên kar û xebatê ne. Şewqeke ji wanê Dawid Nêrgiz malê Diyarbekirê li serî, saqokî lacîwerdê bi ser xêzên spî yê qaçax û şalwarekî reş lêbû. Karê wî hostatî bû: Hostayê xanî lêkirinê, yê aş danîn û niqarkirinê, yê haletê cot û xeratiyê bû. Hostayên bi vî awayî li gundê xwe timî kar nabînin; seyar in, li ku derê kar hebe çendekî ji mala xwe bi dûr dikevin, li ciyê kar-lê-heyî dixebitin, di pey xelasiya karê xwe de dizivirin mala xwe.

Xêrnexwaz û çavnebar gelek in. Bebestî bi hecîtiya wî de jî anîbûn. Dibêjin ku du sê roj berî hecîkî ji gundê wî ji Hecê bizivire mala xwe, Hecî Mihemed Elî tesadufen li Diyarbekirê, li otêla Çelîk Palasê ye. Qeflekî hecî berî yê gundiyê wî ku hatine, ew jî li wê otêlê ne. Hecî Mihemed Elî pirsî wan dike, li halê rêwîtiya wan û yê tengasî û zehmetiyên wan ên li Hecê dike. Di pey de pirsî gundiyê xwe yê ku çiyê Hecê dike. Ew jî dibêjin: “Wele elhemdûlîlah ji aliyê sihetê ve baş e, li heyatê ye. Lê tiştê ku heye li ser Girê Erefayê cizdanê wî yê pera jê dizîn. Rebenê Xwedê yê bêçare kir qareqar û hawar. Êdî misilmanên dorhêlê xêra xwe jê re destmal vekirin pere berhev kirin.” Ew jî dotira rojê ji Diyarbekirê berê

xwe dide malê, tê gundê xwe. Yên selavê lê dikin an pirs a wî dikin, bi wan de dixeyide, dibêje: "Heyla fasiq û zindîqno! Ez ji mala Xwedê, ji Heca şerîf tîm û wek hecîkî hun nayên seredana min." Gundî êdî naçar bawer dikin, diçin seredanê. Ew jî teberikên mîna tizbî, xelek û hwd ku ji Diyarbekirê kiriyê û bi xwe re aniye li wan belav dike. Du-sê roj şûn de, heciyê gundiyê wî tê. Gundî diçin seredana wî jî û dibêjin: "Wele elhemdûlîlah wayê tu jî û Hecî Mihemed Elî jî hun bi saxî û bi selametî vegeîn, ji gundê me îsal du hecî derketin." Heciyê dinê dipirse "Hecî Mihemed Elî kî ye, hun behsa kîjan Mihemed Ellî yî dikin?" Jê re dibêjin: "Hecî Mihemed Elî lo! Yanî Mihemed Eliyê Qelşo." Mêrik hêrs dibe, xwe hiltîne li erdê dixê. Dibêje: "Hişk û ji binî derew e. Qelşo nehatiye Hecê." Ev gotina wî tê bi guhê Hecî Mihemed Elî dikeve. Êvarê tam wextê ku gundî li mala heciyê dinê ne, Hecî Mihemed Elî radibe diçe seredana wî. Piştî kêfxweşî dana hev, Hecî Mihemed Elî di nav civatê de dibêje: "Heciyê delal! Hec ew e ku meriv diçe mala Xwedê li gunehê xwe poşman dibe, li ber destê Xwedê û pêxember tobe dike ku êdî derew neke, bêbextî neke, heqê xelkê nexwe, ne-ûzû bîllah tiştê heram neke û heqê camêran jî înkâr neke. Newisa Hecî?" Heciyê dinê dibêje: "Belê, sedeq amentûbîlah! wisan e." Hecî Mihemed Elî dibêje: "Ku wisa be, herê agir bi malê keto tu çima xwe ji Xwedê dikî û dibêjî 'Mihemed Elî derew dike, nehatiye Hecê?' Heciyê dinê dibêje; "Ez qet jî xwe ji Xwedê nakim, tu nehatî Hecê û li wan deran jî çavê min bi te neketiye." Hecî Mihemed Elî li wî û gundiyên li civatê dizivire, dibêje:

– Li ser Girê Erefê, serê sibê berî ku birêkevin herin şeytan biricimînin, te ji nava serê xwe nekir qîrîn û negot "ha-

war e! gidyano hawar e perê min dizîn!” Gundî veciciniqin û Heciyê dinê jî li hevûdu soromoro dibe û dibêjê:

– Tu ji ku ve zanî?

Gundî şaş dibin li wan dinêrin. Lewra Heciyê dinê ji wan re behsa her tiştî kiriye, lê behsa vî tiştî qet nekiriye ku em bêjin Mihemed Elî ji wan bihîstibe.

Hecî Mihemed Elî:

– Êh Hecîko! Em herçî hecacên Silîva, Bismil, Hezro û Batmanê me xêra xwe destmal venekir -Xwedao tu ji xêrê dernexî!- û ji te re pere berhev nekir?

Heciyê me yê dinê bêtir şaş dibe û bi awakî şeqizî û berxweketî dipirse:

– Êra tu ji ku zanî û êra bi xatirê Xwedê tu ji ku pê dizanî?

Hecî Mihemed Elî bi ser gundiyê xwe yê bextreş de diçe:

– Ez hê jî bêjim?

Bersîv ji Hecî û deng jî ji gundiyan dernakeve. Rastî û heqîya çûna Hecî Mihemed Elî ya Hecê ji aliyê ometa Mihemed ve tê pejirandin.

Demek kurt di pey hevdişina me ya wê rojê de ji Silîva çûm. Di dawiya tîrmeha 1967 an de zivirim. Mele Mehmûd êdî li ber dikanê nîn bû. Niha di karekî dîtir de bû. Me hevûdu dît, pirsra hevûdu kir û li hal û ehwalê dinyayê pirsî. Mele Mehmûd ji min re got:

– Lê! Malaminê! Hecî Mihemed Elî wefat kir.

– Kîjan Hecî Mihemed Elî, gidî?

– Hecî Mihemed Eliyê Qelşo.

– Na lo! Çawa? Bi çi awayî?

Mele Mehmûd:

– Di wan rojên nebixêr yên şerê Îsraîl û ereban de bû. Ez

li ber Tekelê rastî wî hatim, min pirsra wî kir. Nexweş bû, bêkêf bû. Dinaliya. Min jê re got "Bi Xwedê kî apê Hecî ev cihuyê Îsraîl tovê Îslamê brand, erebên ometa Mihemed qelandin. Gelo hun qenc û welî çima li hawara birayên me yên ereb naçin?" Gote min: "Em çawa naçin? Wele em diçin lê ji destê me hew tê. Şevtira dinê ez bûm, Hezretî Mihemed bû, Hezretî Elî şêrê Xwedê bû, Şêx Evdilqadirê Gêlanî bû, Şahê Nexşebend bû; em çûn ku herin li hawara ometê. Me gava ji dûrî ve bala xwe didayê; bisilman û kafir ji hevûdu kifş bûn, erê evên ha bisilman û yên dinê cihû ne. Lê gava me êrîş dikir û em diçûn bi ser de hema gişt mîna hev xuyan dikirin. Me serî dibirîn, ji dil xwe ve ku neyarê ometa Mihemed in, cihû ne; piştî ku em ji şer fereh dikişîn û dinihêrt malikê tu xera bî ku kuştîyên ji destê me gişt ereb in. Êdî kafir û bisilman tevlihev bûne, di navberê de ferqekî nemaye. Me kir û nekir heta fecra sibê me tiştêkî havil nekir û em vegeerîn. A tu dibînî ji wê şevê de ye min serma girtiye, wê sermaya pîs a çola Erebestanê ye û bi Xwedê ez dizanim ku filitandina min jî jê tune." Min gotê "Na û devê xwe li xêrê veke, apê Hecî!" Gote min "Na! na! Birîndar bi birîna xwe dizane."

"Di pey de çendekî derbas bû, rojekê meleyê camiya Tekelê selatan da û di pey de wefata wî ragihand. Ez çûm hawariyê. Min li hal û hewalê mirina wî pirsî. Ew roja ku ewê tê de bimire, dibejê gazî mele bikin. Gazî melê taxê dikin. Rehmetî dibêjê: Dest pê ke bi ser min de Yasînê bixwîne." Mele du dewr Yasîn pê de dixwîne. Di dewra sisiya de tê heta nivî, rehmetî jê re dibêje "mele bes e!" û pê re ber bi esman dinêre û dibêje "de were! de were emanetê xwe bistîne! De haydê were li hêviya çî yî?" û pê re jî çavê xwe li ronahiya

dinyayê digire. Ev bi xwe gotina maliyên wî ne.”

Ez berdiketim. Mele Mehmûd berdiket. Lê Niyazî hosta bêtir berdiket. Ji herkesî bêtir berdiket û digot:

“-Rehmetî weliyekî xas bû. Bi welîtî û van hikmet û kera-
metên xwe yên ku ji me re digot ji tu weliyekî ku em dinasin
kêmtir nîn bû. Lê heyf û mixabin ku ne yekî ereb bû. Heyfa
wî ku umî bû, bi erebî nexwendibû an bi erebî nizanibû. Ku
ereb bûna; ewê van serpêhatiyên wî bi erebî binivisandina,
bikirina kitêb û ku hema kitêb bigota: ‘ Qale Mihemed Elî
-qedeselahû sirrehul ezîm- ‘ û van tiştê wî vegotina, we dê
bidîta êdî ji xwe re. Heyf! Heyf û mixabin!”

Hecîkî hebû. Hecî Mihemed Elîkî hebû. Hecî Mihemed
Eliyê Qelşo (radiyelahû teala enhû).

(*) parlo: parola, parole

(**) dîr (dur- bi tirkî): raweste, bisekine.

WEŞANÊN NÛDEMÊ

- ◆ BINGEHÊN GRAMERA KURDMANCI Celadet Ali Bedir-Xan / Gramer
- ◆ DÊ Û DÊMARÎ Egîdê Xudo / Roman
- ◆ KESKESOR Nûredîn Zaza / Çîrok
- ◆ DI FOLKLORA KURDI DE SERDESTIYEKE JINAN Rohat / Lêkolîn
- ◆ HÊZ Û BEDEWIYA PÊNÛSÊ Mehmed Uzun / Ceribandin
- ◆ MÎRZA MEHEMED Medenî Ferho / Roman
- ◆ MILKÊ EVÎNÊ Rojen Barnas / Şîr
- ◆ ZAROKA ŞEVÊ Jack London Werger: Mustafa Aydoğan / Çîrok
- ◆ BIYANÎ Albert Camus Werger: Fawaz Husên / Roman
- ◆ MÎRZAYÊ BIÇÛKA. de Saint-Eksupéry Werger: Fawaz Husên / Çîrok
- ◆ GOTIN Yaşar Kaya / Ceribandin
- ◆ ANTOLOJIYA ÇÎROKA NÛ YA KURMANCÊN BAŞÛR Xelîl Duhokî
- ◆ ŞEVÊN SPÎ Dostoyevskî Werger: Firat Cewerî / Roman
- ◆ MIŞK Û MIROV John Steinbeck Werger: Firat Cewerî / Roman
- ◆ BEXÇEYÊ VÎŞNE Çexov Werger: Firat Cewerî / Piyes
- ◆ LI BENDA GODOT Samuel Becket Werger: Firat Cewerî / Piyes

- ◆ GOTINÊN NAVDARAN Amadekar: **Firat Cewerî / Aforisma**
- ◆ GIRTÎ **Firat Cewerî / Çîrok**
- ◆ KEVOKA SPÎ **Firat Cewerî / Çîrok**
- ◆ KULTUR, HUNER Û EDEBIYAT **Firat Cewerî / Ceribandin, hevpeyvîn**
- ◆ XEZAL **Sîma Semend / Çîrok**
- ◆ EVÎNA REBEN **Derwêş M. Ferho / Şiir**
- ◆ BANGA HAWARÊ **Medenî Ferho / Şiir**
- ◆ KULTUR Û RAMAN **Şerefxan Cizîrî / Ceribandin**
- ◆ KURÊ ZINARÊ SERBILIND **Sidqî Hîrorî / Roman**
- ◆ ŞÎRÊN BIJARTE **Mayakovskî Wergêr: Süleyman Demir Şiir**
- ◆ PÊLÊN BÊRÎKIRINÊ **Mustafa Aydogan**
- ◆ ŞEREFÂ WENDABÛYÎ YA KATHARINA BLUM
Heinrich Böll Wergêr: Şahînê Bekirê Soreklî / Roman
- ◆ HINGÊ **Rojen Barnas / Çîrok**

Ji ber qedexebûna zimanê kurdî ya heftê salane, li bakurê welêt êdî kurdan jî bawer nedikirin ku zimanê wan têra edebiyateke modern dike. Di dawiya salên 70'ê de, Rojen Barnas bi pirtûka xwe ya şîfran *Li Bandeva Spêde*, mîna stêrkeke hêviyê li ezmanê welêt yê bêhêvî çûrisî. Navê wî di kurtedemekê de li seranserî welêt belav bû. Ew jî bo nivîşê nûhatî bû çavkaniya nivîsandinê û jî edebiyata kurdî hezkirinê. Her di wan salan de, wî bi çîrokên xwe yên mîzahî ku bi navê Flît Totanî di kovara *Tirêjê* de diweşandin, hem kurd dane kenandin, hem jî ew dane fikirandin.

Rojen Barnasê ku mîna şaîr û bi pirtûkên xwe *Li Bandeva Spêde*, *Heyv Li Ezmanê Diyarbekirê û Milkê Evînê* navdar e; bi van çîrokan nîşan dide ku ew hostayekî çîrokê ye jî.

Weşanxaneyê me bawer e ku *Hingê* regekî nû dide edebiyata kurdî ya modern û pirtûkxaneyê kurdî ya jar dewlemend dike.